

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Rapport 2006-102

Länsstyrelsens roll och insatser i folkhälsoarbetet i Västra Götalands län

Rapport: 2006:102
ISSN: 1403-168X
Rapportansvarig: Rolf Hammarling
Utgivare: Länsstyrelsen Västra Götalands län
Enhet: Samordning
Adress: Södra Hamngatan 3, 403 40 Göteborg
Telefon: 031-60 50 00
Beställ från www.o.lst.se under rubriken Rapporter

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

RAPPORT
2006-12-29

Diarienummer
100-82793-2006

Sida
1(24)

LÄNSSTYRELSENS ROLL OCH INSATSER I FOLKHÄLSOARBETE I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Uppdrag nr 40 i regleringsbrev för
länsstyrelserna år 2006.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
December 2006

1. REGERINGENS UPPDRAG	3
2. FOLKHÄLSOARBETET	3
2.1 Folkhälsomålet och målområden.....	3
2.2 Folkhälsoarbete på regional och lokal nivå	5
2.3 Folkhälsa och hållbar utveckling.....	6
3. LÄNSSTYRELSENS ARBETE MED FOLKHÄLSOFRÅGOR I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN	6
3.1 Delaktighet och trygghet	7
3.1.1 Delaktighet	8
3.1.2 Social trygghet	11
3.2 Hälsa, säkerhet och miljö	13
3.2.1 Skydd mot olyckor och extraordinära händelser.....	14
3.2.2 Miljö- och hälsoskydd.....	15
3.2.3 Trafiksäkerhet	20
3.2.4 Smittskydd	21
3.3 Hälsosamma levnadsvanor och livsstilar	22
3.3.1 Ökad fysisk aktivitet	22
3.3.2 Tobak, alkohol och andra droger	22

1. REGERINGENS UPPDRAG

Den förutvarande regeringen har i regleringsbrevet för 2006 uppdragit åt ett antal länsstyrelser att, med stöd av Statens Folkhälsoinstitut, identifiera sin roll inom folkhälsoområdet samt redovisa insatser som görs och planeras inom länsstyrelsens ansvarsområde, och som bidrar till att det övergripande folkhälsomålet och målen inom de elva målområdena för folkhälsan kan nås. Uppdraget skall redovisas till regeringen (Socialdepartementet) och Statens Folkhälsoinstitut senast den 29 december 2006.

I skrivelse 2005/06:205 har den förra regeringen framhållit att många statliga myndigheter har uppgifter som berör folkhälsopolitikens målområden. I propositionen "Mål för folkhälsan" (prop. 2002/03:35) uppgavs att ett femtiotal statliga myndigheter har ansvar för verksamheter som påverkar folkhälsan. Regeringen påpekade också att bilden av olika myndigheters insatser var ofullständig. Under åren 2004 och 2005 har trettio myndigheter redovisat sina insatser inom folkhälsoområdet. Med ledning av myndigheternas rapporter bedömde den dåvarande regeringen att metoden att involvera en bred grupp av myndigheter i folkhälsoarbetet borde utvecklas vidare.

För att komplettera redovisningen av Länsstyrelsens arbete med folkhälsofrågor, och för att åskådliggöra statens samlade insatser för bättre folkhälsa i Västra Götalands län, lämnar Länsstyrelsen därför i bilaga till sin rapport en översiktlig beskrivning av statliga myndigheters arbete med folkhälsorelaterade frågor i länet. De myndigheter som beskrivs är sådana som har verksamhet i Västra Götalands län.

2. FOLKHÄLSOARBETET

2.1 Folkhälsomålet och målområden

Den förutvarande regeringen lade i prop. 2002/03:35 förslag om mål för och arbetet med folkhälsan. Det övergripande folkhälsomålet har följande lydelse:

Att skapa samhällsliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen

Enligt den dåvarande regeringens uppfattning pekar målet på sambandet mellan de samhällsliga förutsättningarna, vilka kan påverkas genom politiska beslut, och människors hälsa. För att nå målet krävs insatser från alla sektorer i samhället, inklusive individerna själva. Forskning visar att det i regel finns flera samverkande faktorer som bidrar till att en människa blir sjuk. Det är därför mer effektivt att inrikta folkhälsoarbetet på hälsans bestämningsfaktorer, dvs livsvillkor, miljöer, produkter och levnadsvanor, än på att angripa enskilda sjukdomar.

Med utgångspunkt från det övergripande folkhälsomålet förde regeringen fram 11 målområden:

- delaktighet och inflytande i samhället
- ekonomisk och social trygghet
- trygga och goda uppväxtvillkor
- ökad hälsa i arbetslivet
- sunda och säkra miljöer och produkter
- en mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård
- gott skydd mot smittspridning
- trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa
- ökad fysisk aktivitet
- goda matvanor och säkra livsmedel
- minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande

De elva målområdena innefattar de bestämningsfaktorer som främjar hälsa eller leder till ohälsa. Insatser för att främja folkhälsan spänner därmed över en rad politikområden, vid sidan av folkhälsopolitiken. Regeringen nämner i propositionen ett antal berörda sådana politikområden:

- socialpolitik
- jämställdhetspolitik
- barnpolitik
- handikappolitik
- äldrepolitik
- hälso- och sjukvårdspolitik
- arbetsmarknadspolitik
- arbetslivspolitik
- bostadspolitik
- utbildningspolitik
- miljöpolitik
- kulturpolitik

För att öka effektiviteten i folkhälsoarbetet och kunskapen om hur olika åtgärder påverkar folkhälsan, krävs en ökad samordning på alla nivåer i samhället. Den dåvarande regeringen inrättade därför en nationell ledningsgrupp för folkhälsofrågor. I gruppen ingår representanter för berörda departement och myndigheter samt Sveriges Kommuner och Landsting. Vid sidan av gruppen har Statens Folkhälsoinstitut det operativa samordningsansvaret i folkhälsoarbetet samt att verka som nationellt kunskapscentrum i folkhälsofrågor.

I skrivelse 2005/06:205 fastslås att folkhälsopolitiken med ett övergripande nationellt folkhälsomål och ett antal utpekade målområden ligger fast. Folkhälsoarbetet bör således fortsatt inriktas mot att förbättra de s k bestämningsfaktorerna för hälsan istället för insatser mot enskilda sjukdomar. Insatserna bör inriktas mot de bestämningsfaktorer som skapar de vanligaste sjukdomarna och ohälsoproblemen.

Den nya regeringen framhåller i budgetpropositionen (prop. 2006/07:1) att folkhälsopolitiken skall fokusera på att motverka orsakerna till ohälsa och främja faktorer som bidrar till god hälsa. Regeringen framhåller att det är angeläget att stärka medborgarnas möjligheter och motivation att själva ta ett större ansvar för sin hälsa, och att skapa hälsofrämjande samhällsstrukturer och att förebygga ohälsa. Regeringen pekar särskilt på det starka sambandet mellan sysselsättning och hälsa. Åtgärder för att öka sysselsättningen är således viktiga för att minska ohälsan och öka medborgarnas delaktighet och självbestämmande.

2.2 Folkhälsoarbete på regional och lokal nivå

På den regionala och lokala nivån lyfte den förra regeringen fram landstingens och kommunernas ansvar. Kommunerna har merparten av det operativa ansvaret. Folkhälsoinstitutet anger i sin folkhälsopolitiska rapport att resurser och kompetens hos kommunerna varierar över landet, och att i stort sett alla kommuner efterfrågar metodstöd och kompetensutveckling. Enligt Folkhälsoinstitutet ges ett sådant stöd bäst från den regionala nivån, som därför behöver utvecklas ytterligare enligt FHI:s uppfattning. I detta syfte föreslår institutet därför ett antal statliga regionala folkhälsocentra, vilka knyts till FHI. Uppgiften för dessa skall vara att stimulera folkhälsoinsatser och stödja regionala och lokala aktörer i olika avseenden.

Västra Götalandsregionen (Regionen) har såsom landsting det övergripande ansvaret för hälso- och sjukvården i Västra Götalands län. I detta ingår det förebyggande folkhälsoarbetet. Regionen har skapat en särskild folkhälsokommitté med ett kansli, vilket samordnar Regionens insatser inom folkhälsoområdet. Det nationella folkhälsomålet ligger till grund för det arbetet. Genom att Västra Götalandsregionen också ansvarar för det regionala utvecklingsarbetet i länet finns en koppling mellan folkhälsan och den regionala utvecklingen. I den av Regionfullmäktige antagna regionala utvecklingsvisionen (RUV) ingår en god hälsa som ett av fem fokusområden. I det regionala tillväxtprogrammet (RTP) ingår folkhälsoarbetet som en del i att öka deltagandet i arbetslivet, vilket direkt påverkar den ekonomiska utvecklingen i länet.

För att tydliggöra länsstyrelsernas roll i det sektorsövergripande folkhälsoarbetet föreslog den förutvarande regeringen att länsstyrelseinstruktionen skulle preciseras i detta avseende. Folkhälsoinstitutet lyfter också fram länsstyrelserna som en viktig part på den regionala nivån. Med utgångspunkt från arbetet med de nationella miljö kvalitetsmålen, och länsstyrelsernas ansvar att ta fram regionala miljömål, anser institutet att länsstyrelserna bör få i uppdrag att samordna arbetet med att ta fram regionala folkhälsomål, att föra ut den nationella folkhälsopolitiken i länet samt att följa upp de regionala målen och folkhälsoarbetet i övrigt. Länsstyrelserna skulle också årligen rapportera till Folkhälsoinstitutet hur folkhälsoarbetet utvecklas i länet, eftersom det idag saknas en sådan samlad rapportering från regional nivå. Den förutvarande regeringen uttalade i sin

skrivelse 2005/06:205 att den närmare analysen av hur det regionala folkhälsoarbetet bör utformas bör avvakta Ansvarskommitténs slutbetänkande.

2.3 Folkhälsa och hållbar utveckling

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för både den förra och den nuvarande regeringens politik. Med utgångspunkt i den s k Brundtlandsrapporten från 1987 har det svenska arbetet med hållbar utveckling bedrivits mer systematiskt sedan början av 1990-talet. Den första svenska samlade strategin för en hållbar utveckling antogs 2002. I den förra regeringens skrivelse 2005/06:126 har strategin vidareutvecklats.

För att spegla den hållbara utvecklingen har man skapat tolv huvudindikatorer inom sex områden:

- Hälsa
- Hållbar konsumtion och produktion
- Ekonomisk utveckling
- Social sammanhållning
- Miljö och klimat
- Global utveckling

Arbetet med den hållbara utvecklingen koncentreras mot fyra utmaningar:

- Bygga samhället hållbart
- Stimulera en god hälsa på lika villkor
- Möta den demografiska utmaningen
- Främja en hållbar tillväxt

I skrivelse 2005/06:205 understryker den förra regeringen åter att en god folkhälsa är en förutsättning för hållbar utveckling. Folkhälsan kan betraktas som den sociala dimensionen i hållbar utveckling, men den anknyter till övriga dimensioner. Människors hälsotillstånd har stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen och de offentliga finanserna, skillnader i hälsa påverkar den sociala sammanhållningen, tillståndet i miljön har en direkt påverkan på människors hälsa etc.

3. LÄNSSTYRELSENS ARBETE MED FOLKHÄLSOFRÅGOR I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Länsstyrelsen har uppdraget att samordna de statliga myndigheternas insatser i det regionala utvecklingsarbetet. I den förra regeringens skrivelse om hållbarhetsstrategin framhålls att inriktningen mot hållbar utveckling bör genomsyra länsstyrelsernas hela verksamhet. Länsstyrelserna bör anlägga en helhetssyn och en ökad tvärsektoriell samsyn i arbetet för en hållbar regional utveckling. I miljöbalkens portalparagraf anges att syftet med balken är att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling både ur ett miljö- och folkhälsoperspektiv. Ett framgångsrikt folkhälsoarbete kräver tvärsektoriella insatser. Regeringen hänvisade till den rapport som länsstyrelserna lämnade i slutet av 2005, där länsstyrelserna föreslår att de skall få en tydligare roll i

samordningen av de statliga insatserna för hållbar utveckling i länen. Regeringen påpekade att länsstyrelserna har möjlighet att, tillsammans med Hållbarhetsrådet, utveckla det lokala och regionala hållbarhetsarbetet. Regeringen aviserade också att man skulle se över behovet av att utveckla länsstyrelsernas samordnande roll i arbetet med hållbar utveckling.

De instrument Länsstyrelsen har till sitt förfogande i folkhälsoarbetet är i första hand Miljöbalken, Plan- och bygglagen, miljö kvalitetsmålen, miljö kvalitetsnormer samt folkhälsomålet. Därutöver kan nämnas de olika perspektiv som Länsstyrelsen utgår från i sitt arbete, nämligen barnperspektivet, jämställdhet och integration.

Med utgångspunkt från det nationella folkhälsomålet, de 11 målområdena för folkhälsan, och att folkhälsan är en väsentlig del av den hållbara utvecklingen, redovisas i det följande hur Länsstyrelsen medverkar i folkhälsoarbetet och den hållbara utvecklingen. Målområdena har samlats i tre grupper:

Delaktighet och trygghet

Detta område handlar i huvudsak om människors delaktighet i samhällslivet och deras sociala och ekonomiska trygghet. Här ingår villkor och förutsättningar för att medborgarna fullt ut skall kunna delta i, och ta ansvar för, samhällsutvecklingen och känna trygghet. Främst berörs målområdena 1, 2 och 3.

Hälsa, säkerhet och miljö

Detta handlar om hur medborgarna skall skyddas från olyckor och brott, sjukdomar eller föroreningar i miljön samt insatser i övrigt för att främja deras hälsa och säkerhet. De målområden som berörs är 4 – 7, samt del av 8 och 10.

Hälsosamma levnadsvanor och livsstilar

Detta område handlar om hur människor betar sig med avseende på sådana faktorer som påverkar hälsan. I första hand handlar det om hur människor förhåller sig till olika former av droger: tobak, alkohol, dopning, narkotika. Även människors spelvanor kommer in här. Men det handlar också om motions- och kostvanor. De målområden som berörs är 8 (till viss del), 9, 10 och 11.

3.1 Delaktighet och trygghet

Detta område handlar om medborgarnas möjligheter att ta del i och påverka samhällsutvecklingen, om deras kulturella förankring i samhället, och om deras materiella och sociala trygghet. Aspekter på delaktighet är medborgarnas demokratiska deltagande, utanförskap och diskriminering och kultur- arvets betydelse för medborgarnas förankring i samhället. Ekonomisk trygghet är en fundamental förutsättning för en god folkhälsa. En hög selsättningsnivå, som gör det möjligt för medborgarna att försörja sig på eget arbete, är grundläggandet i det sammanhanget. Som komplement till

den egna försörjningen behövs ett försäkringssystem, som skyddar individen ekonomiskt vid olika former av inkomstbortfall. Därutöver pekar Folkhälsoinstitutet på vikten av goda utbildningsmöjligheter och en samhällsplanering som bidrar till goda boendemiljöer. Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande för barns och ungdomars hälsa. Insatserna inriktas mot att påverka främst familje- och skolförhållanden.

Länsstyrelsen har arbetsuppgifter som rör bestämningsfaktorerna demokratisk delaktighet, jämställdhet och diskriminering, deltagande i kulturaktivitet samt fysisk tillgänglighet. Länsstyrelsen har också uppgifter som rör stöd till bostadsbyggande samt trygghet i närmiljön, framför allt Länsstyrelsens arbete med kvinnor som utsätts för våld i nära relationer. Länsstyrelsen skall också beakta barnperspektivet i olika sammanhang. Ett sådant är barns situation i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd.

3.1.1 Delaktighet

I ett demokratiskt samhälle tillerkänns medborgarna lika värde med jämlika möjligheter att vara delaktiga och utöva makt. Detta gäller oavsett kön, ålder, etnisk bakgrund, funktionshinder eller sexuell läggning. Om människor inte kan påverka de egna livsvillkoren uppstår utanförskap och maktlöshet, vilket har ett starkt samband med hälsa. Att främja delaktighet och inflytande främjar således en god hälsa.

Demokratiskt deltagande

Länsstyrelsen är regional valmyndighet och svarar för förberedelser och genomförande av allmänna val, val till Europaparlamentet och folkomröstningar. På förslag av kommunfullmäktige beslutar Länsstyrelsen om indelning i valdistrikt och fastställer kommun- och landstingsfullmäktiges beslut om valkretsar. Länsstyrelsen beslutar också om de fasta mandatens fördelning på valkretsar i kommun- och landstingsval. Om en kommun vill använda vallokaler, som inte uppfyller kraven på tillgänglighet, beslutar Länsstyrelsen om kommunen får göra det. Om kommunen vill begränsa öppet-hållandet under valdagen skall den samråda med Länsstyrelsen innan man fattar beslut. Vidare beslutar Länsstyrelsen om rättelse av röstlängd, utfärdar duplettröstkort samt svarar för den slutliga röstsammanräkningen i alla val.

Dessa uppgifter påverkar inte i sig medborgarnas valdeltagande, men har stor betydelse för att upprätthålla en god administrativ ordning i samband med valet. Indirekt kan Länsstyrelsen därmed påverka medborgarnas förtroende för valsystelet och därmed deras benägenhet att delta.

Jämställdhet

En viktig uppgift för Länsstyrelsen är att bidra till ökad jämställdhet i länet. Detta sker främst genom Länsstyrelsens arbete med jämställdhetsintegrering, dvs att jämställdhetsperspektivet skall integreras i de regionala aktörernas ordinarie verksamhet, och inte vara ett sakområde i sig. Länsstyrelsen har en handlingsplan för jämställdhetsintegrering för perioden 2005 – 2007. Inom ramen för programmet "Gör det Jämmt i Västra Götaland" lämnar Länsstyrelsen stöd till olika externa aktörer i deras jämställdhetsarbete.

Samtliga statliga myndigheter i länet, länets kommuner samt Västra Götalandsregionen har bjudits in att delta i programmet. Ett tiotal myndigheter och kommuner deltar och har valt ut en verksamhet eller process som skall jämställdhetsintegreras. Arbetet inleds med en kartläggning och analys av jämställdhetssituationen inom verksamheten ifråga, varefter man skall formulera åtgärder för att rätta till brister, och sedan genomföra åtgärderna. Analysarbetet avslutades i september 2006, och arbetet med att ta fram lämpliga åtgärder har inletts. Under hösten har ytterligare några verksamheter anmält intresse för att delta i programmet. Länsstyrelsen har också fått i uppdrag av Rättsmedicinalverket att bistå dem i deras jämställdhetsarbete.

Inom Länsstyrelsen har ett antal tvärspektoriella arbetsgrupper bildats för att integrera jämställdhetsperspektivet i respektive sakområdes verksamhet. De sakområden som berörs är Regional utveckling, Landsbygdsutveckling, Social tillsyn samt Hållbar samhällsplanering. Inom området *Regional utveckling* verkar Länsstyrelsen för att jämställdhetsaspekter får genomslag i fördelningen av medel till regionala utvecklingsprojekt. I handledning till ansökningsblanketter om regionala projektmedel påpekas vikten av att ta med jämställdhetsaspekter vid ansökan. Det kan t ex gälla hur projektet förväntas påverka kvinnors och mäns förhållanden, könssammansättning i arbets- och beslutsgrupper etc. Alla projektmedelsansökningar granskas från jämställdhetssynpunkt. Under 2005 och 2006 har renodlade jämställdhetsprojekt utgjort ca en fjärdedel av beslutade projektmedel.

Inom området *Landsbygdsutveckling* arbetar Länsstyrelsen med att kartlägga i vilken omfattning kvinnor respektive män söker och får olika typer av lantbruksstöd. Länsstyrelsen har under våren 2006 också genomfört en landsbygdsanalys för länet, i vilken ingått att bl a undersöka hur olika stödformer i lantbruket fördelats mellan kvinnor och män. När det gäller t ex investeringsstöd konstateras att det mesta av stödet går till män, när det går att identifiera en fysisk person. Ca 30 procent av stödet går till kvinnor och män gemensamt, medan endast 7 procent går till enbart kvinnor. Undersökningen visar dock inte i vilken omfattning kvinnor resp män får del av stödet, även om de inte är formellt sökande. Många av stöden utbetalas också till juridiska personer, i form av lantbruksföretag, vilka drivs av kvinnor och män tillsammans som familjeföretag. I de fall man mätt sysselsättningseffekter av utdelade stöd svarar männen för ca 75 procent av antalet nya arbeten. När det gäller sysselsättningseffekter av sk Leader-projekt är andelen kvinnor väsentligt högre, ca 50 procent.

Området *Social tillsyn* beaktar jämställdhetsaspekter i sitt tillsynsarbete. I samband med tillsynsbesök ställs frågor om hur socialtjänstens insatser fördelas på kvinnor och män, hur bemötandet ser ut, hur bidrag fördelas etc. Man har kartlagt kommunernas arbete med jämställdhetsintegrering av socialtjänsten, vilken visar att drygt 20 kommuner i länet anlägger ett jämställdhetsperspektiv på sin verksamhet. Länsstyrelsen arrangerade under våren 2006 ett seminarium med länets kommuner, där jämställdhetsfrågorna inom socialtjänsten diskuterades.

Vad gäller *Hållbar samhällsplanering och boende* appliceras jämställdhets-synpunkter på kommunala detalj- och översiktsplaner i samband med samrådsprocessen. Jämställdhet kommer in vid bedömningar av lämplig mark-användning, tillgång till kollektivtrafik, bilberoende miljöer etc. Ett exempel där jämställdhetsaspekten är framträdande är i samband med planer för fritidsanläggningar. Här diskuteras i vilken mån anläggningen nyttjas av män/pojkar respektive kvinnor/flickor. Ett område där jämställdhetsaspekten också är påtaglig är frågor om den fysiska tryggheten i olika miljöer. Av trygghetsskäl (särskilt kvinnors trygghet) bör man undvika att skapa dåligt upplysta och ensliga miljöer, t ex gång- och cykeltunnlar under vägar, parkområden, garage etc.

Integration

Länsstyrelsens arbete med integrationsfrågor berör dels Länsstyrelsen som myndighet och arbetsplats, dels arbetet med att främja integrationen av personer med utländsk bakgrund i länet. Som arbetsgivare är det viktigt för Länsstyrelsen att ta tillvara den kompetens som finns hos personer med annan kulturell och etnisk bakgrund. Men det är likaså viktigt att Länsstyrelsen i sin personalsammansättning speglar befolkningen i länet, för att skapa legitimitet i mötet med medborgarna.

Länsstyrelsen stödjer arbetet med bedömning av invandrares utbildning, s k validering, genom att via det regionala projektstödet bevilja medel till Valideringscentrum.

Därutöver deltar Länsstyrelsen också i ett regeringsuppdrag för att öka den etniska mångfalden i statsförvaltningen. Tolv statliga myndigheter i länet deltar, med Länsstyrelsen som samordnande part. Förutom att öka rekryteringen av personer med utländsk bakgrund till den statliga sektorn, skall projektet öka den interkulturella kompetensen bland de deltagande myndigheterna, minska främlingsfientlighet och diskriminering samt bidra till att utländsk utbildning och kompetens tas tillvara bättre. En projektplan har utarbetats under våren 2006 och under hösten har myndigheterna rapporterat in sina mål och ambitioner med projektet till Länsstyrelsen. På grundval av detta har en aktivitetsplan upprättats, som under 2007 skall sättas i verket. Projektet avslutas i december 2007.

Kulturarv

Ett annat av Länsstyrelsens ansvarsområden med betydelse för delaktighet och inflytande i samhällslivet är kulturmiljövården. Det finns idag en växande insikt om de kulturella arvets betydelse för gemenskap och sammanhållning i ett allt mer mångkulturellt samhälle. Engagemang, delaktighet och medborgarinflytande i besluts- och förvaltningskedan blir allt viktigare. Länsstyrelsen har, tillsammans med Västra Götalandsregionen, haft en samlande roll i en bred regional utvecklingsstrategi med syftet att förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning och demokratiska förankring - Agenda kulturarv Västra Götaland. Slutdokumentet, "Identitet och livsmiljö", är ett program för kulturarvssektorn i länet där människan och människors hälsa står i centrum.

Inom ramen för Agendasatsningen genomförde Länsstyrelsen ett särskilt temaseminarium om hälsa och kulturella arv. Ett konkret exempel från kulturmiljöverksamheten som tar sitt avstamp i agendatankarna är det arbete som genomförs i samverkan med länets handikapporganisationer för att tillgängliggöra kulturmiljöer för människor med olika funktionshinder. Andra aktuella uttryck är t ex satsningar på kommunala kultur- och naturarvsprogram med medborgardialogen i fokus eller utvecklandet av ”kulturarvsguider” till det mångkulturella samhället.

Funktionshindrade

Kommunernas insatser för funktionshindrade påverkar delaktigheten för dessa grupper. Enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är kommunerna skyldiga att bereda meningsfull sysselsättning och bostad som motsvarar den enskildes behov. Länsstyrelsen har här ett tillsynsansvar och bidrar därigenom indirekt till att förbättra de funktionshindrades möjligheter att delta i samhällslivet. Länsstyrelsen har på regeringens uppdrag i särskilda rapporter följt upp hur kommunerna uppfyller lagens krav i detta avseende. I allvarliga fall, där kommunerna inte verkställt domar enligt LSS och SoL kan Länsstyrelsen hos Länsrätten ansöka om att kommunen påförs s k sanktionsavgift. Länsrätten har utdömt sådana avgifter i ca 25 fall.

När Länsstyrelsen ger tillstånd till enskild vård beaktas också alltid den fysiska tillgängligheten till byggnader och lokaler. Som framgått ovan har Länsstyrelsen också möjlighet att besluta om krav på tillgänglighet till vallokaler i samband med allmänna val.

3.1.2 Social trygghet

Tillgång till bostäder

Länsstyrelsen ger stöd till byggande av bostäder, dels ett generellt räntebidrag till ny- och ombyggnad av hyreslägenheter och bostadsrätter i småhus och flerbostadshus, dels riktade investeringsstöd för byggande av hyresrätter och studentbostäder. Förhöjt räntebidrag kan ges för anpassning av bostäderna till funktionshindrades behov. År 2005 betalade Länsstyrelsen ut ca 245 Mkr i räntebidrag och sedan starten år 1992 drygt 2 miljarder kr.

Investeringsstöden lämnas som investeringsbidrag och investeringsstimulans. Under år 2005 utbetalades ca 174 Mkr varav ca 34 Mkr avsåg studentbostäder. Totalt har Länsstyrelsen sedan starten 2001 beviljat ca 675 Mkr avseende ca 3 900 hyreslägenheter och ca 2 600 studentbostäder.

Investeringsstöden upphör i och med utgången av 2006. Den nya regeringen har föreslagit att räntebidragen skall upphöra fr om den 1 januari 2007.

Våld mot kvinnor

Länsstyrelsens uppgifter inom detta område avser i första hand myndighetssamordning av arbetet för att uppmärksamma och motverka

olika former av våld mot kvinnor. Arbetet genomförs som en del av den nationella jämställdhetspolitiken, avseende delmålet "Mäns våld mot kvinnor skall upphöra". Länsstyrelsen lämnar/förmedlar stöd till olika externa aktörer i deras jämställdhetsarbete inkl. arbete mot våld mot kvinnor. I detta ingår även utbildningsinsatser i form av årliga konferenser.

Inom Länsstyrelsen har Socialenheten uppdraget att löpande granska hur socialtjänsten sköter sina uppgifter vad gäller våld mot kvinnor. Länsstyrelsen har uppmanat kommunerna att ta fram handlingsplaner för våldutsatta kvinnor. I stort sett samtliga kommuner i länet har upprättat sådana planer, varav flertalet är politiskt förankrade. Länsstyrelsen har de senaste åren granskat 10 kommuner med avseende på deras arbete med våldutsatta kvinnor och deras barn. Detta har lett till att uppmärksammade brister har åtgärdats.

Länsstyrelsen har också skapat två kvinnofridsgrupper, en styr- och en arbetsgrupp. Styrgruppen leds av landshövdingen. Arbetet syftar till att öka samverkan mellan de myndigheter och organisationer som berörs av frågor om våld mot kvinnor. I grupperna ingår chefer och handläggare från polis, åklagare, domstolar, kriminalvård, försäkringskassa, Västra Götalandsregionen, kommuner samt kvinno- och brottsofferjourer. Under 2005 genomfördes fyra utbildningsdagar och under 2006 har en utbildningsdag genomförts.

Länsstyrelsen har sedan år 2002 ett särskilt regeringsuppdrag att förebygga och förhindra s.k. hedersrelaterat hot och våld. Länsstyrelsen har utbildat personal inom socialtjänst, skola, rättsvårdande instanser, arbetsförmedling, försäkringskassa, flyktingmottagningar, ungdomsmottagningar m.fl. myndigheter samt olika frivilligorganisationer om de mekanismer som skapar hedersrelaterat våld och hur sådana ärenden bör handläggas. Årliga handlingsprogram för arbetet har utarbetats. Länsstyrelsen har också fått särskilda projektmedel att fördela. En del av dessa medel har använts för att skapa skyddat boende för ungdomar, i synnerhet flickor och unga kvinnor, som utsätts för hedersrelaterat våld. I samverkan med ESF-rådet i länet har medel också fördelats till en mängd olika offentliga och frivilligorganisationer för förebyggande insatser. Länsstyrelsen har under år 2006 genomfört en serie spetskompetensutbildningar i ämnet, så att det i varje kommun skall finnas minst en person med specialistkunskap om hedersrelaterat våld.

Människohandel för sexuella ändamål, s.k. trafficking, är också en verksamhet som berör målområdet. Insatser för att motverka trafficking bedrivs inom ramen för ett särskilt treårigt projekt i de tre storstadslänen. Arbetet syftar till ökad myndighetssamverkan och att skapa bra rutiner för arbetet samt att utbilda berörda myndigheter och organisationer i frågan. Arbetet går ut på att både skapa effektivare metoder för brottsbekämpningen och att utbilda berörda om jämställdhet och genusordning, som en bakgrund och förklaring till denna typ av brottslighet. Under hösten 2006 har fyra utbildningsdagar genomförts, där myndigheterna berättar om hur arbetet bedrivs. Berörda myndigheter är polis, tull, åklagare, domstolar,

Migrationsverket, Världskulturmuseet, Västra Götalandsregionen, kommuner samt kvinnojourer och andra frivilligorganisationer.

Barnperspektivet

Länsstyrelsen beaktar barnperspektivet i den tillsyn som bedrivs av kommunernas socialtjänst utifrån bestämmelserna i socialtjänstlagen. En grupp som speciellt uppmärksammas är barn som lever i familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd och barn i familjer som hotas av vräkning. Länsstyrelsen kan i detta sammanhang bevaka att utsatta barn har tillgång till bostad och drägliga boendevillkor.

Länsstyrelsen började under år 2004 en verksamhetstillsyn i länets samtliga kommuner för att granska hur barnens intressen beaktats i handläggningen av ärenden rörande familjer med långvarigt ekonomiskt bistånd och i avhysningsärenden. Hittills (hösten 2006) har 42 kommuner och stadsdelsnämnder granskats. Granskningen visar att flertalet av dessa har ett arbetssätt som innefattar ett barnperspektiv i handläggningen, men att några nämnder behöver utveckla detta arbete vidare. En genomgående strävan hos socialtjänsten, som Länsstyrelsen funnit, är att undvika att barnfamiljer vräks, och om så ändå sker, ta särskild hänsyn till barnens situation när nämnderna försöker finna lösningar på ny bostad för familjen. Verksamhetstillsynen kommer att pågå också under 2007.

Även barn som har bevittnat våld mot nära anhöriga kan behöva samma stöd och hjälp, som de som blir utsatta för själva våldshandlingen. I ett tillägg till socialtjänstlagen framhålls socialtjänstens ansvar för att också se till barnens behov i sammanhanget, och att även barnen skall betraktas som brottsoffer. Den förra regeringen uppdrog åt länsstyrelserna att undersöka hur kommunerna lever upp till socialtjänstlagens krav i detta avseende. Länsstyrelsen har genomfört en kartläggning av kommunernas stöd till barn som bevittnat våld, vilken visar att det stora flertalet kommuner i länet erbjuder sådant stöd. Länsstyrelsen fördelar också utvecklingsmedel till kommuner och frivilligorganisationer för att kunna bedriva sådan verksamhet.

Länsstyrelsen fördelar medel till tidiga insatser för barn som har föräldrar med missbruksproblem eller psykiska problem och barn i våldsutsatta miljöer. Utvecklingsmedel fördelas också till start av familjecentraler i kommunerna. Familjecentraler är en samverkans- och samlokaliseringssform för kommunens och hälso- och sjukvårdens verksamheter med syfte att kunna hjälpa barnfamiljer i ett tidigt skede och på ett lättillgängligt sätt.

3.2 Hälsa, säkerhet och miljö

Ett grundläggande statligt ansvar är att sörja för medborgarnas fysiska säkerhet och trygghet. Den yttre territoriella säkerheten tillgodoses via det nationella militära försvaret. Genom rättsväsendet tillgodoses medborgarnas trygghet från att utsättas för brott. Andra aspekter på det statliga ansvaret för medborgarnas säkerhet är skydd mot svåra olyckor och andra samhällspå-

frestningar, miljöskydd, trafiksäkerhetsarbete, tillsyn över arbetsmiljö, smittskydd och produktsäkerhetsarbete.

3.2.1 Skydd mot olyckor och extraordinära händelser

Inom målområdet arbetar Länsstyrelsen med att stödja kommuner, myndigheter och organisationer med krisplanering och krisberedskap samt att utöva tillsyn över kommunernas räddningstjänst. I uppgiften ligger också att verka olycksförebyggande. Länsstyrelsen har också tillsynsansvar enligt den s k Sevesolagen, dvs lagen om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor.

En del i det förebyggande arbetet mot olyckor är Länsstyrelsens granskning av kommunala fysiska planer. Frågor om hälsa och säkerhet är en av de aspekter som Länsstyrelsen skall beakta enligt Plan- och bygglagen (PBL). I de fall brister finns i dessa avseenden skall detta påpekas i Länsstyrelsens granskning. Om bristerna inte åtgärdas har Länsstyrelsen skyldighet enligt PBL att upphäva kommunala planbeslut. Under de senaste åren har Länsstyrelsen inte upphävt några kommunala beslut av den anledningen, men har vid ett antal tillfällen påpekat brister, vilka kommunerna har beaktat.

När det gäller räddningstjänst har Länsstyrelsen tillsynsansvar över kommunernas planering inom området. Tillsynsarbetet sker genom kommunbesök där kommunernas planeringsberedskap granskas. Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 2004, och därefter har kommunerna tagit fram handlingsprogram och planer. Under 2006 har Länsstyrelsen besökt ett tiotal kommuner i länet för att granska planerna.

Länsstyrelsen är också operativt ansvarig för räddningstjänsten vid utsläpp från kärntekniska anläggningar. Någon sådan finns inte i Västra Götalands län, men Ringhals kärnkraftverk i Varbergs kommun i Hallands län ligger inom Göteborgs influensområde, varför Länsstyrelsen berörs av frågan ändå. Under hösten 2006 har Länsstyrelsen därför övat tillsammans med Hallands län.

Länsstyrelsen kan också överta räddningstjänstansvaret från kommunen om situationen påkallar det. Under krisen med höga flöden hösten 2000 övertog Länsstyrelsen tillfälligt ansvaret för avtappningen från Vänern. I samband med de höga flödena i december 2006 ingick Länsstyrelsen en överenskommelse med Vattenfall i samma syfte.

I fråga om extraordinära händelser är länsstyrelsen områdesansvarig myndighet på regional nivå. Det innebär att länsstyrelsen har ett samordningsansvar för alla krisaktörer i länet vid en sådan händelse. Därutöver har länsstyrelsen ett uppföljningsansvar rörande kommunernas planering för extraordinära händelser. I detta ansvar ligger att kontrollera att kommunerna har system och rutiner för att hantera en sådan situation och att man är utbildade och övade. Skulle länsstyrelsen finna att kommunernas planering brister i väsentliga avseenden, kan länsstyrelsen rekommendera Krisberedskaps-

myndigheten att reducera eller dra in de särskilda medel som regeringen ställt till kommunernas förfogande för ändamålet.

Länsstyrelsen har under 2005 haft en dialog med samtliga kommuner i länet, och en ny sådan kommer att ske under 2007.

Efter den allvarliga kemikalieolyckan i Seveso i Italien i mitten av 1970-talet, skärpte EU bestämmelserna kring produktion och hantering av farliga kemikalier. Den nuvarande svenska lagstiftningen, den s k Sevesolagen, grundas på EU:s Seveso II-direktiv, och tillkom i slutet av 1990-talet. Ett sextiototal anläggningar i länet omfattas av lagen, som föreskriver vilka skyddsåtgärder som behöver vidtas för att skydda människors hälsa och miljön. Det är mängden farliga ämnen som finns vid en anläggning som avgör om den omfattas av lagen eller inte. Anläggningarna delas in i två grupper, med högre och lägre kravnivå, beroende på mängden farliga ämnen. Länsstyrelsen granskar hur säkerheten mot allvarliga kemikalieolyckor fungerar vid de berörda anläggningarna. Granskningen sker till stor del i samverkan med Arbetsmiljöverket, de kommunala räddningstjänsterna och miljöförvaltningarna i länet. Under 2005 genomförde Länsstyrelsen drygt 20 tillsynsbesök, varav 14 avsåg anläggningar med högre kravnivå. En del av tillsynen föranleddes av Räddningsverkets nationella gasolkampanj, där anläggningar som hanterar större mängder gasol besöktes. Under 2005-2006 har Länsstyrelsen besökt samtliga anläggningar som hanterar explosiva varor, på grund av ändringar i lagstiftningen. Vid sidan av den planerade tillsynen bedrivs även händelsestyrd tillsyn, dvs tillsynsbesök efter olyckor eller incidenter.

3.2.2 Miljö- och hälsoskydd

Miljöfaktorer beräknas varje år orsaka ett stort antal dödsfall och sjukhusinläggningar i Sverige. De främsta orsakarna till ökad sjuklighet och död är luftföroreningar, radon samt ultraviolett strålning. Andra miljöfaktorer som påverkar människors hälsa är långlivade organiska föreningar i födan samt buller. Länsstyrelsens arbete med miljöskyddsfrågor omfattar bl.a. tillståndsprovning och tillsyn, tillsynsvägledning samt miljöövervakning.

Tillstånd och tillsyn

Miljöprövningsdelegationen (MPD) är den funktion inom Länsstyrelsen som fattar beslut om tillstånd till vissa former av miljöfarlig verksamhet eller ändring av tillstånd och villkor för sådan verksamhet (s k B-anläggningar enligt Miljöbalken). Normalt avgör MPD 125 – 150 ärenden per år, men antalet ärenden ökar successivt. Under första halvåret 2006 avgjordes ca 100 ärenden. Tillstånd till olika former av energianläggningar är en vanlig ärendegrupp, t ex fjärrvärmeanläggningar och vindkraftverk. Jordbruksföretag, där gödselhanteringen är en framträdande fråga, och verkstadsindustrier är andra betydande ärendegrupper. Bland större ärenden kan nämnas tillståndsprovning av verksamheten vid Volvo Lastvagnar och Göteborgs Hamn.

Länsstyrelsen utövar tillsyn över större anläggningar som kräver tillstånd enligt miljöbalken, t ex fabriker, deponier eller jordbruk med många djur. Länsstyrelsen kan, på begäran av en kommun, delegera sitt tillsynsansvar till den kommunala nämnd som ansvarar för miljö- och hälsoskyddsfrågor. Denna är dessutom tillsynsmyndighet för mindre anläggningar.

Länsstyrelsens arbete med tillsyn av miljöfarlig verksamhet innebär att kontrollera att tillståndsbeslut följs och att andra beslut från Länsstyrelsen genomförs. Tillsynsarbetet bedrivs i stor utsträckning via genomgång av miljörapporter, förande av utsläppsregister, besvarande av anmälningar, incidentrapporter mm. Arbetet innebär också att informera dem som bedriver miljöfarlig verksamhet om gällande lagstiftning och myndighetsbeslut och i samråd med dessa söka lösa miljöproblemen.

Tillsynsvägledning

Vid sidan av det operativa tillsynsansvaret bedriver Länsstyrelsen tillsynsvägledning, vilket innebär att Länsstyrelsen ger råd och anvisningar mm till kommunerna i deras tillsynsarbete. En stor del av tillsynsvägledningen sker inom ramen för Miljösamverkan Västra Götaland, som drivs i samarbete mellan Länsstyrelsen, Västra Götalandsregionen, kommunförbunden i länet samt kommunernas miljökontor. Länsstyrelsen är ordförande i styrgruppen, och deltar i arbetsgruppen samt i en rad olika projektgrupper. Under perioden 2000 till 2006 har Länsstyrelsen besökt samtliga kommuner i länet.

Under 2006 har arbetet bedrivits inom 11 olika projektområden, t ex kemikaliefrågor, radon, avlopp, energianläggningar och förorenade områden. Det operativa tillsynsarbetet drivs i första hand av kommunernas miljökontor, medan Länsstyrelsen ansvarar för tillsynsvägledningen gentemot kommunerna. Ibland deltar Länsstyrelsen även i tillsynskampanjer.

Miljöövervakning

Miljöövervakningen syftar till att undersöka tillståndet i miljön och utgör underlag vid bl.a. avstämning mot miljömålen. Den svenska miljöövervakningen består dels av ett nationellt program, som drivs av Naturvårdsverket, dels av program på länsnivå, som länsstyrelserna har en samordnande roll för. Nuvarande program löper sedan 2002 och pågår till och med utgången av 2006. Övervakningen sker inom tio programområden:

- Grundvatten
- Hav och kust
- Hälsa
- Jordbruk
- Landskap
- Luft
- Miljögifter
- Sjöar och vattendrag
- Skog
- Våtmarker

Syftet är att beskriva tillståndet i miljön, bedöma hotbilder, lämna underlag för åtgärder, följa upp beslutade åtgärder samt ge underlag för analys av olika utsläpsskällors nationella och internationella miljöpåverkan.

Luftföroreningar och buller är återkommande ärenden vid Länsstyrelsens granskning av kommunala planer enligt PBL samt vid tillståndsprövningar och tillsyn enligt miljöbalken (MB). Särskilt när det gäller bostadsbebyggelse är det viktigt att luft- och bullersituationen är sådan att boendemiljön blir god. Även i fråga om väg- och järnvägsärenden är luft- och bullerfrågorna alltid aktuella. Ett särskilt ansvar är att bevaka att de skysta områden, som finns i länet, inte hotas av exploatering. Detta är en viktig fråga i samband med Länsstyrelsens granskning av kommunernas översiktsplaner.

En fråga, som varit aktuell under lång tid, är verksamhetsvillkoren för Landvetter flygplats. Diskussionen har rört antal tillåtna flygrörelser, flygvägar, kemikalieanvändning på flygplatsen, transporter till och från samt på flygplatsen mm. Länsstyrelsen har i flera omgångar yttrat sig över Naturvårdsverkets ansökan om omprövning av villkoren för verksamheten. Miljödomstolen har nyligen fastställt villkoren i en dom. Även när det gäller Trollhättans flygplats har Länsstyrelsen yttrat sig över koncessionsvillkoren.

Länsstyrelsen arbetar också med ett regeringsuppdrag som avser åtgärder för att begränsa buller från fritidsbåtar. Detta är ett angeläget område i Västra Götalands län, med lång kuststräcka samt många människor som tillbringar sin semester här. Uppdraget skall rapporteras under 2007.

Länsstyrelsen har medverkat vid genomförande av ett unikt bullerprojekt i Lerums kommun. Projektet inleddes med att kommunen kartlade bullersituationen med avseende på i första hand trafikbuller. Därefter genomfördes en undersökning av hälsoeffekter av buller från vägtrafik, tåg och flyg. Västra Götalandsregionens miljömedicinska centrum ansvarade för den miljömedicinska undersökningen, som delvis finansierades av Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen har också regeringens uppdrag att ta fram förslag till och fastställa åtgärdsprogram i de fall en miljö kvalitetsnorm riskerar att överträdas. Miljö kvalitetsnormer är bestämmelser om vilken kvalitet utomhusluften måste ha, och anges i form av högsta tillåtna halter av vissa ämnen. Om luften innehåller otillåtet höga halter av sådana ämnen, skall åtgärdsprogram upprättas, som syftar till att nedbringa halterna till acceptabla nivåer.

Länsstyrelsen har de senaste åren upprättat tre sådana åtgärdsprogram, dels mot kvävedioxid, dels mot partiklar. Det första programmet, som rörde åtgärder mot kvävedioxid, fastställdes av regeringen i slutet av 2004. Under våren 2006 har Länsstyrelsen fastställt ett kompletterande åtgärdsprogram mot kvävedioxid samt ett program mot partiklar. Under de kommande åren skall Länsstyrelsen, tillsammans med berörda kommuner, följa upp hur åtgärdsprogrammen fungerar.

Länsstyrelsen studerar också sjukhusinläggning hos små barn, relaterat till förekomsten av luftföroreningar samt medverkar i den nationella miljöövervakningens projekt om cancerframkallande ämnen i luft genom att undersöka bensenexponering. Länsstyrelsen har också medverkat i Socialstyrelsens miljöhälsorapport för barn genom en fördjupad kartläggning av situationen vad gäller miljö och hälsa för 12-åringar i Västra Götalands län. Den fördjupade kartläggningen genomfördes i samarbete mellan Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionens miljömedicinska centrum. År 2009 planeras en motsvarande fördjupning för den vuxna befolkningen.

En stor källa till att skadliga kemikalier kan komma in i de biologiska kretsloppen, och till slut hamna i vår föda, är både nuvarande och historiska utsläpp till mark och vatten av sådana kemikalier. Ett problem i det sammanhanget är *förorenade områden*, dvs områden där mark, vatten, sediment eller byggnader innehåller så höga halter av något ämne att de utgör risk för människors hälsa eller för miljön. Länsstyrelsen har samordningsansvaret för inventering av länets förorenade områden, och fördelar statliga medel för detta. Syftet med arbetet är att skaffa en bild av situationen inom länet, och ur detta material prioritera områden för arbetet med undersökningar och efterbehandling. Prioriteringen bygger på en indelning av områdena i riskklasser.

I Västra Götalands län finns ca 9000 registrerade områden, där det finns risk för förorening. Av dessa har ca 2000 inventerats, i form av översiktliga kartläggningar. Närmare undersökningar av föroreningsläget pågår på ett tiotal platser i länet, och i två fall pågår efterbehandling. Det gäller en f d kloralkalifabrik i Bengtsfors och en f d träimpregneringsanläggning i Tranemo. Dessutom pågår en omfattande undersökning av miljöbelastningen på Göta Älv.

Projektet *Grön Kemi* syftar till att påverka utvecklingen mot mer hälso- och miljöanpassade kemiska produkter. Det bildades i sin nuvarande form under våren 2000 och drivs av Göteborgsregionens kommunalförbund, Länsstyrelsen, Västra Götalandsregionen och Business Region Göteborg. Arbetet är inriktat mot produkter som innehåller riskabla komponenter och som har stor spridning i samhället, t ex kemiska produkter inom sjöfarten, högromatiska oljor (HA-oljor) i bildäck, målarfärger, smörjmedel och bensin för utombordsmotorer. I ett första steg tar man fram detaljerad kunskap om produktområdet, och identifierar hinder och möjligheter till förändring. Därefter försöker man starta en process mellan tillverkare och användare för att åstadkomma förändringar i miljöanpassad riktning. I förändringsarbetet utnyttjas marknadskrafterna som en i många fall effektiv väg till snabba och genomgripande förbättringar. På detta sätt har t ex arbetet med HA-oljor lett till att EU-parlamentet beslutat att förbjuda användning av sådana oljor i bildäck fr o m år 2010.

Länsstyrelsen är *vattenmyndighet* i Västerhavets vattendistrikt. Distriktet omfattar området från norra Skåne till Härjedalen och Norge. Inom distriktet

finns nio län och 112 kommuner samt ett trettiotal vattenvårdsförbund. De största vattenpåverkande verksamheterna inom distriktet är fiske, skogs- och jordbruk samt basindustri. De dominerande problemen är övergödning och försurning. Verksamheten bygger på EU:s vattendirektiv, som föreskriver hur Europas vatten skall vårdas och förvaltas. Direktivet kräver att nuvarande tillstånd för vattnet beskrivs och hur en god vattenkvalité skall uppnås till 2015, vilket är det första etappmålet. Om man bedömer att vattenkvaliteten inte lever upp till kraven skall åtgärdsprogram upprättas. Fram till år 2009 skall Länsstyrelsen beskriva och bedöma tillståndet i distriktets vattenområden, sätta upp mål för vattenkvalitén och biologin, och ta fram åtgärdsplaner för de vatten som inte har bra vattenkvalitet. För att se om åtgärderna har effekt skall övervakningsprogram upprättas.

Alla kommuner skall ha en renhållningsordning, som innehåller föreskrifter om *hantering av avfall* inom kommunen, samt en avfallsplan. Kommunen skall också ta hänsyn till de enskilda fastighetsinnehavarnas möjligheter att själva ta hand om sitt hushållsavfall på ett sätt som är godtagbart med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. De kommunala nämndernas beslut i ärenden rörande renhållning kan överklagas hos Länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos Miljödomstolen.

Länsstyrelsen ger tillstånd till och utövar tillsyn över vissa större avfallsanläggningar, såsom deponier, förbränningsanläggningar, biogas- och komposteringsanläggningar, anläggningar för behandling av flytande avfall eller oljeförorenad jord. Dessutom ger Länsstyrelsen tillstånd till transporter av farligt avfall.

När uran sönderfaller bildas andra radioaktiva ämnen, bland andra radium och *radon*, som är en gas. Radon sönderfaller i sin tur till radondöttrar, som sänder ut strålning som kan skada cellerna i luftvägar och lungor. Därför betraktas höga halter av radongas i bostäder som en olägenhet för människors hälsa. Radon i hus kan komma från marken, byggnadsmaterialet eller hushållsvattnet. Beroende på varifrån radonet kommer och på hur hög halten är finns ett antal åtgärder för att sänka den. Radon är näst efter tobaksrökning den vanligaste orsaken till lungcancer.

Under 2003-2004 har Länsstyrelsen, inom ramen för Miljösamverkan Västra Götaland, kartlagt kommunernas arbete med radon. På grundval av rapportens resultat bildades en särskild radongrupp, vilken tagit fram en vägledning för kommunernas arbete med att kartlägga radonförekomster samt att förebygga exponering för radon. För närvarande pågår en tillsynskampanj kring radon i skolor och förskolor.

Staten ger bidrag för att sänka radonhalten i inomhusluften i egnahem. Den som bor i ett egnahem med hög radonhalt i inomhusluften, kan få bidrag för åtgärder som bedöms nödvändiga för att huset efter åtgärderna skall ha en radonhalt på högst 200 Bq/m³. Ansökan om bidrag skall lämnas till Länsstyrelsen. Under hösten och vintern 2005/2006 bedrev Länsstyrelsen en informationskampanj till egnahemsägare i länet angående bidragsmöjligheterna.

Därefter har antalet ansökningar om bidrag ökat kraftigt. Under 2005 fattades beslut om bidrag för ca 2 Mkr, och under första delen av 2006 har bidrag för 1,2 Mkr beviljats.

3.2.3 Trafiksäkerhet

Länsstyrelsen medverkar till ökad trafiksäkerhet genom sitt arbete med *körkortsfrågor*. Detta består i att pröva ansökningar om körkortstillstånd och handledarskap vid privat förarutbildning samt att pröva frågor om återkallelse av körkort vid trafikbrott eller andra brott av betydelse för individens lämplighet som bilförare, samt vid missbruk och sjukdom. Genom prövningen kan Länsstyrelsen påverka vilka personer som får tillstånd att övningssköra respektive handleda. Personer som bedöms olämpliga av olika skäl kan därigenom förhindras att komma ut i trafiken. Vid prövningar om återkallelse av körkort medverkar Länsstyrelsen till att personer, som kan bedömas vara en fara för trafiksäkerheten, fräntas sitt körkort.

I vissa fall kan personer som begått trafiknykterhetsbrott ansöka om att delta i ett sk alkoholprogram. Alkolåset är kopplat till bilens tändningssystem, och förhindrar att bilen kan köras om alkohol finns i utandningsluften. Under en villkorstid på två år förbinder sig personen att följa de regler som gäller i samband med alkoholprogrammet. Länsstyrelsen prövar om den sökande är lämplig att delta i programmet, och kontrollerar att reglerna följs. Om personen antas får denne behålla sitt körkort, med vissa villkor. Om personen i fråga avbryter eller utesluts ur programmet fullföljer Länsstyrelsen körkortsåterkallelsen, och beslutar om en spärrtid.

Under 2005 fattade Länsstyrelsen beslut om återkallelse av drygt 6000 körkort i länet samt utdelade varningar till drygt 5000 körkortsinnehavare. Under första halvåret 2006 har ca 2750 körkort återkallats och ca 2300 varningar utfärdats. De vanligaste skälen för återkallelser är hastighetsöverträdelser, vårdslöshet i trafik samt rattfylleri. De svarar för ca 70 procent av ärendena. Därutöver fattade Länsstyrelsen under 2005 beslut om villkor för fortsatt körkortsinnehav i ca 5000 fall. Detta innebär att man får behålla körkortet, men åläggs att inkomma med läkarintyg inom viss tid. Skäl för sådana villkor kan vara alkoholmissbruk eller vissa sjukdomar.

Länsstyrelsens verksamhet med tillstånd till och tillsyn över *yrkestrafiken* har i vissa delar också betydelse för trafiksäkerheten. Vid tillståndsgivningen kontrolleras bl a den sökande mot belastningsregistret, varvid eventuellt olämpliga sökande kan sällas bort. Likaså kontrolleras genom tillsyn hur företagen följer bestämmelserna om kör- och vilotider, och regler om fordonsens mått och vikt och beskaffenhet. Genom sin befogenhet att återkalla yrkestrafiktillstånd medverkar Länsstyrelsen till att olämpliga företag tas bort ur trafiken. Kontrollen utförs i regel på grund av aviseringar från polisen eller andra myndigheter. Under 2005 kontrollerades ca 1500 innehavare av trafik tillstånd. Trafiksäkerhetsrelaterade brott (t.ex. överträdelser av bestämmelser om kör- och vilotider, hastighet, lastsäkring och rattfylleri) medförde 26 varningar under 2005 och har hittills under 2006 medfört ett trettio-tal varningar. Varningar har också meddelats på grund av misshandel, sjö-

fylleri och skattebrott. Inga tillstånd har återkallats enbart på grund av trafikbrott under 2005 och 2006.

3.2.4 Smittskydd

Länsstyrelsen samordnar kommunernas arbete med tillsynsfrågor och förebyggande verksamhet både inom livsmedels- och djurskyddsområdet. Vid utbrott av allvarliga smittsamma djursjukdomar, s k epizootier, i länet, leder och samordnar Länsstyrelsen bekämpningen. Länsstyrelsen skall också tillse att fattade beslut rörande bekämpningen efterlevs. Vid utbrott av matförgiftningar bistår Länsstyrelsen kommunerna och Västra Götalandsregionens smittskydds-enhet i utredningen. Länsstyrelsen samarbetar med länets olika veterinärkategorier, kommuner, lantbruksnäring, det humana smittskyddet, statliga myndigheter och andra organisationer i frågor av gemensamt intresse.

Länsstyrelsen har, tillsammans med Livsmedelsverket, den närmare tillsynen inom länet över livsmedelslagstiftningen. Under hösten 2006 kommer Länsstyrelsen och Livsmedelsverket att genomföra gemensamma kommunbesök med syfte att Länsstyrelsen under 2007 skall utföra tillsyn/kontroll över miljöförvaltningarnas hela ansvarsområde, dvs över kommunernas miljö-, djurskydds- och livsmedelstillsyn, utan Livsmedelsverkets medverkan.

Länsstyrelsen deltar under hösten 2006 i Jordbruksverkets övning Operativ LedningsCentral (OLC). Jordbruksverket kommer att samla ett sextiotal veterinärer för att öva igångsättning och verksamhet vid en ledningscentral för bekämpning av smittsamma djursjukdomar. Länsstyrelsen bistår med att kontakta övningsgårdar, planera scenariot och delta i spelledningen.

Länsstyrelsen arbetade aktivt med smittskyddsfrågorna i samband med utbrottet av fågelinfluensa hösten 2005 - våren 2006. Under hösten 2005 utgav Jordbruksverket en föreskrift om förebyggande åtgärder för att förhindra att fågelinfluensa skulle drabba tamfjäderfä. Mot bakgrund av detta informerade Länsstyrelsen om läget via pressmeddelande, Länsstyrelsens hemsida och brev till länets kommuner. I slutet av november 2005 inrättades en referensgrupp för fågelinfluensa för att skapa en god kontakt mellan myndigheter, som skulle kunna bli involverade i arbetet kring fågel-influensan. Gruppen bestod av företrädare för Länsstyrelsen, Västra Göta-landsregionen, Polismyndigheten och Försvarmakten. Länsstyrelsen hade upprepade telefonmöten med Jordbruksverket, där lägesrapporter samt vid-tagna åtgärder presenterades. Mycket av frågeställningarna rörde hantering-en av döda fåglar.

Efter det att fågelinfluensa slutligen konstaterades på vilda fåglar i Sverige våren 2006 intensifierades arbetet högst väsentligt. Länsstyrelsen följde kontinuerligt utvecklingen och höjde beredskapen inför ett eventuellt fynd av fågelinfluensa i länet. Bland annat uppmanades s k hobbybesättningar att registrera sitt innehav till Länsstyrelsen, eftersom det är viktigt att inom skydds- och övervakningsområden snabbt kunna identifiera samtliga tamfjäderfäbesättningar.

Informationsbehovet var mycket stort. Mot bakgrund av detta skapades på Länsstyrelsen en upplysningsgrupp som kunde nås dagtid. För att säkerställa att länsveterinär vid behov kunde nås även under icke-kontorstid tillskapades ett system där länsveterinär kunde nås via larmnummer 112 och Länsstyrelsens VB-funktion (VB=vakthavande beslutsfattare). Samtliga miljöchefer i länet samlades till möten vid tre tillfällen under våren.

3.3 Hälsosamma levnadsvanor och livsstilar

3.3.1 Ökad fysisk aktivitet

Övervikt och fetma är ett ökande folkhälsoproblem. En viktig orsak till detta är mer stillasittande levnadsvanor, både i arbetslivet och på fritiden. Ökad fysisk aktivitet kan i vissa fall ersätta traditionell läkemedelsbehandling. Den förra regeringen angav därför i folkhälsopropositionen att samhället skall utformas så att det ger förutsättningar för ökad fysisk aktivitet för hela befolkningen, i skola och arbetsliv och på fritiden. Även äldre, långtidssjukskrivna och funktionshindrade skall stimuleras till ökad fysisk aktivitet.

Länsstyrelsens uppgifter avser i första hand tillsynen över äldreomsorgen, och därvid de äldres möjligheter till fysisk aktivitet. Kommunerna är skyldiga att efterfråga vårdtagarnas behov av fysisk aktivitet, såsom promenader och utevistelser, och tillse att deras behov och önskemål blir tillgodosedda. I samband med att Länsstyrelsen granskar äldreomsorgen uppmärksammas även denna aspekt.

Länsstyrelsens tillsyn över den kommunala fysiska planeringen syftar till att dels främja planering för goda fritidsmiljöer, som ger möjligheter till fysisk aktivitet, dels att tillse att den fysiska strukturen i kommunerna gynnar alternativ till biltransporter. Även Länsstyrelsens arbete med bildande av naturreservat och naturskyddsområden bidrar till att stimulera vistelse i skog och mark.

Länsstyrelsen har i sitt förslag till åtgärdsprogram för att klara miljö kvalitetsnormen för kvävedioxid föreslagit ökade insatser för att främja cykling, t ex genom att arbetsgivare stimulerar anställda att cykla till arbetet och att bygga ut cykelparkeringar vid arbetsplatsen.

3.3.2 Tobak, alkohol och andra droger

Bruk och missbruk av droger orsakar stora skador på folkhälsan och har länge varit ett angeläget område inom folkhälsopolitiken. Tobaksrökning är den största enskilda riskfaktorn för sjukdom och död i Sverige. Alkohol räknas som den tredje största riskfaktorn i industriländerna. Förutom alkoholens långsiktiga sjukdomsframkallande effekter, orsakar alkoholkonsumtionen också akuta kroppsskador till följd av olycksfall eller våld. Dödligheten i narkotikamissbruk är hög, både av medicinska och av andra skäl. På

senare tid har även skadliga effekter på folkhälsan av det ökande spelandet kunnat konstateras, genom att fler människor råkat in i spelberoende.

Tobak och folköl

Sedan den 1 juni 2005 råder rökförbud på serveringar där det serveras mat eller dryck i näringssyfte. Kommunen har den primära tillsynen, medan Länsstyrelsen har tillsyn över kommunerna. I samband med att lagen infördes 2005 diskuterades tillämpningen av lagen vid Länsstyrelsens tillsynsdagar. Lagen och dess tillämpning berörs också i samband med att Länsstyrelsen utövar sin tillsynsvägledning.

Kommunerna har det primära ansvaret att se till att ungdomar under 18 år ej köper tobak och folköl. I det syftet har Länsstyrelsen, kommunerna och handeln skapat projektet VisaLeg.nu. Detta är ett program för att förhindra underårigas köp av folköl och tobak och ett hjälpmedel för handeln att bli bättre på legitimationskontroll vid försäljningen. Projektet utgör också en modell för kommunernas tillsyn av folköls- och tobaksförsäljning. VisaLeg.nu bygger på att alla butiker som säljer folköl och tobak skall kontrollera legitimation på alla kunder som bedöms vara under 25 år. Samarbetet formaliseras genom att kommunerna erbjuder varje butik att underteckna en överenskommelse, där skärpt legitimationskontroll är det mest framträdande inslaget.

VisaLeg.nu drivs av Västra Götalands, Kalmar och Gotlands län. I Västra Götalands län har 48 av 49 kommuner anslutit sig. I den överenskommelse som kommunerna erbjuder butikerna ingår att tillhandahålla kampanjmaterial mm, medan handlaren förbinder sig att använda materialet, kontrollera legitimation på personer som bedöms vara under 25 år, och acceptera att provköp görs av ungdomar mellan 18 och 25 års ålder. Länsstyrelsen ansvarar för programmets utformning och innehållet i det material som produceras.

Serveringstillstånd

Det är kommunerna som ger tillstånd till servering av alkohol. Det är också kommunerna som tillsammans med polisen har till uppgift att se till att alkohollagens regler om alkoholservering följs. Länsstyrelsen har tillsyn över kommunernas hantering av tillståndsgivningen och ger också råd och stöd till kommunerna i alkoholfrågor. Sedan november 2005 arbetar Länsstyrelsen med att anpassa och utveckla metoder för utbildning av restaurangpersonal i ansvarsfull alkoholservering och att inspirera kommunerna att anordna sådan utbildning. Länsstyrelsens insats består även i att delta i arbetsgrupper och/eller referensgrupper i kommuner där arbete med ansvarsfull alkoholservering planeras. Utbildningen bygger på en metod hämtad från det s k STAD-projektet i Stockholm, och som Folkhälsoinstitutet har regeringens uppdrag att sprida i landet.

Alkohol och narkotika

Länsstyrelsen har tillsynen över kommunernas missbruksvård, och tillämpningen av socialtjänstlagen (SoL), lagen om vård av missbrukare (LVM) och lagen om vård av unga (LVU).

Riksdagen tog under våren 2006 beslut om nya handlingsplaner för alkohol- och narkotikapolitiken för åren 2006 – 2010. Länsstyrelserna, som genom handlingsplanerna fått en utvecklingsroll i länen, har i uppdrag att fördela utvecklingsmedel till kommunerna inom tre områden: förebyggande insatser, tidiga insatser och behandlingsinsatser. De förebyggande och tidiga insatserna omfattar bland annat alkohol- och drogsamordnare i kommunerna och barngruppsverksamheter för barn till missbrukare eller barn som möter våld i hemmiljön. Insatserna omfattar även olika former av föräldrastöd, bland annat föräldrakurser. Föräldrarna är den viktigaste skyddsfaktorn för sina barn. Genom att stötta dem i föräldrarollen, främjas också barnens psy-kiska hälsa. Detta leder i sin tur till minskad risk för framtida problem, så-som missbruk och kriminalitet.

Länsstyrelsen arbetar även med ett riktat statsbidrag för att stimulera kommuner och andra aktörer att utveckla och stärka missbrukarvården. Syftet är att underlätta för personer med missbruksproblem att få sina vårdbehov tillgodosedda.

De regionala myndigheterna i Västra Götalands län beslutade gemensamt i slutet av 2005 att bilda Västra Götalandssamverkan mot droger. Syftet är att förstärka myndighetssamverkan på det alkohol- och drogförebyggande området. Länsstyrelsen samordnar och leder arbetet. I myndighetssamverkan i Västra Götaland ingår, förutom Länsstyrelsen, de fyra kommunförbunden i länet, Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen, Polismyndigheten, Kriminalvården, Tullverket och Vägverket.

För att stödja det lokala arbetet i kommunerna har Länsstyrelsen ansökt om särskilda medel från socialdepartementet till en länsamordnare för det alkohol- och drogförebyggande arbetet.

Länsstyrelsen ger också tillstånd till enskild verksamhet för vård och boende för missbrukare. I länet finns ett åttiotal institutioner för barn och ungdomar samt ett fyrtiotal hem för vuxna missbrukare.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

BILAGA
2006-12-29

Diarienummer
100-82793-2006

Sida
1(35)

FOLKHÄLSOARBETE VID STATLIGA MYNDIGHETER I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bilaga till rapport om Länsstyrelsens
roll och insatser i folkhälsoarbetet

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
December 2006

**FOLKHÄLSOARBETE VID STATLIGA MYNDIGHETER I VÄSTRA GÖTALANDS
LÄN 4**

**1 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA DELAKTIGHET OCH
TRYGGHET 5**

1.1 Utbildning6

- 1.1.1 Myndigheten för skolutveckling6
- 1.1.2 Skolverket6
- 1.1.3 Specialpedagogiska institutet7
- 1.1.4 Universitet och högskolor8

1.2 Kulturarv10

- 1.2.1 Landsarkivet i Göteborg10
- 1.2.2 Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg10
- 1.2.3 Statens fastighetsverk11
- 1.2.4 Världskulturmuseet11

1.3 Tillgänglighet i transportsystemet12

- 1.3.1 Banverket12
- 1.3.2 Luftfartsverket13
- 1.3.3 Sjöfartsverket13
- 1.3.4 Vägverket13

1.4 Ekonomisk trygghet och försörjning14

- 1.4.1 Länsarbetsnämnden/Arbetsförmedlingen14
- 1.4.2 Svenska ESF-rådet15
- 1.4.3 Försäkringskassan15
- 1.4.4 Centrala studiestödsnämnden16

1.5 Brottsbekämpning16

- 1.5.1 Polismyndigheten i Västra Götalands län16
- 1.5.2 Åklagarväsendet16
- 1.5.3 Ekobrottsmyndigheten17
- 1.5.4 Domstolar17
- 1.5.5 Kriminalvården18
- 1.5.6 Rättsmedicinalverket19

1.6 Gränsskydd20

- 1.6.1 Försvarsmakten20
- 1.6.2 Kustbevakningen21
- 1.6.3 Tullverket21

**2 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA HÄLSA, SÄKERHET OCH
MILJÖ 22**

2.1 Hälsoskydd22

- 2.1.1 Socialstyrelsen22
- 2.1.2 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll23
- 2.1.3 Arbetsmiljöverket24
- 2.1.4 Arbetslivsinstitutet25
- 2.1.5 Statens institutionsstyrelse25
- 2.1.6 Tullverket26

2.2 Skydd mot naturolyckor och extraordinära händelser26

- 2.2.1 Räddningsverket26

2.2.2 Statens Geotekniska institut	26
2.3 Trafiksäkerhet	27
2.3.1 Banverket	27
2.3.2 Luftfartsverket	27
2.3.3 Sjöfartsverket	28
2.3.4 Kustbevakningen	29
2.3.5 Vägverket	29
2.3.6 Polismyndigheten	30
2.4 Miljöskydd	30
2.4.1 Luftfartsverket	30
2.4.2 Sjöfartsverket	31
2.4.3 Vägverket	31
2.4.4 Banverket	31
2.4.5 Sveriges Geologiska Undersökning	32
2.4.6 Skogsstyrelsen	32
2.4.7 Kustbevakningen	33
3 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA HÄLSOSAMMA LEVNADSVANOR OCH LIVSSTILAR	33
3.1 Fysisk aktivitet	33
3.1.1 Myndigheten för skolutveckling	33
3.1.2 Skolverket	34
3.1.3 Vägverket	34
3.2 Tobak, alkohol och narkotika	34
3.2.1 Myndigheten för skolutveckling	34
3.2.2 Skolverket	35

FOLKHÄLSOARBETE VID STATLIGA MYNDIGHETER I VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

I den förra regeringens skrivelse 2005/06:205 anges att genomförandet av folkhälsopolitiken är uppdelat på ett stort antal aktörer och ett flertal olika arenor. För statens del anges att Statens folkhälsoinstitut bör ha en samordnande roll, och att de statliga myndigheter som påverkar bestämningsfaktorerna vidtar insatser inom sina respektive ansvarsområden. För att samordna arbetet på regeringsnivån inrättades hösten 2003 en nationell samordningsgrupp, med representanter för 16 statliga myndigheter samt Sveriges Kommuner och Landsting. Gruppen har inte någon beslutande funktion utan skall fungera som samordnande länk mellan den politiska riksnivån och myndigheter på nationell, regional och lokal nivå. Myndigheternas ansvarsområden har inte heller ändrats. Samordningen på nationell nivå i fråga om uppföljning och utvärdering av folkhälsopolitiken är en uppgift för Statens folkhälsoinstitut. Vid sidan av Folkhälsoinstitutet har enligt skrivelsen också Socialstyrelsen en nyckelroll i folkhälsoarbetet.

När det gäller de statliga myndigheterna i övrigt anges i skrivelsen att ett femtiotal myndigheter har ansvar för verksamheter inom ett trettiotal politikområden som påverkar folkhälsan. Bilden av de olika myndigheternas insatser uppfattades dock som ofullständig. Därför har under åren 2004 – 2005 sammanlagt 30 myndigheter, bland dem åtta länsstyrelser, haft i uppdrag att redovisa sina insatser inom folkhälsoområdet. Den förra regeringen ansåg, med utgångspunkt från myndigheternas redovisningar, att arbetet med att involvera en bred grupp av myndigheter i folkhälsoarbetet borde vidareutvecklas.

Vid sidan av den rapport som Länsstyrelsen i enlighet med sitt uppdrag i regleringsbrevet för 2006 lämnar till Regeringen och Statens Folkhälsoinstitut, vill Länsstyrelsen också översiktligt redovisa hur statliga myndigheter med verksamhet i Västra Götalands län arbetar med olika bestämningsfaktorer till folkhälsomålet. Myndigheterna har grupperats med utgångspunkt i den indelning av målen, som Länsstyrelsen använt i sin huvudrapport:

- Delaktighet och trygghet
- Hälsa, säkerhet och miljö
- Hälsosamma levnadsvanor och livsstilar

Under varje sådan rubrik har myndigheterna grupperats efter sina respektive ansvarsområden.

På detta sätt vill Länsstyrelsen visa på en modell för hur man på regional nivå kan redovisa en samlad bild av det statliga arbetet för förbättrad folkhälsa.

1 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA DELAKTIGHET OCH TRYGGHET

En lång rad myndigheter arbetar med frågor som rör medborgarnas möjligheter att vara delaktiga i och utöva inflytande över samhällsutvecklingen samt frågor som rör medborgarnas ekonomiska och sociala trygghet. Folkhälsoinstitutet pekar i sin folkhälsopolitiska rapport på att brist på möjligheter att påverka de egna livsvillkoren och samhällsutvecklingen leder till utanförskap och maktlöshet. Enligt tillgänglig forskning har detta ett starkt samband med hälsa. Vidare framhåller Folkhälsoinstitutet att ekonomisk och social trygghet är en av de mest grundläggande förutsättningarna för en god hälsa på lika villkor. Att främja medborgarnas delaktighet och trygghet har således en väsentlig roll för en god folkhälsa.

Utbildningssystemet har en grundläggande roll när det gäller att ge medborgarna verktyg att påverka sina livsvillkor. Skolan skall främja elevers lärande om demokrati och värdegrund genom att tillämpa demokratiska arbetsformer så att både elever och lärare har reellt inflytande över och delaktighet i lärmiljön. Skolan skall också förmedla värdegrunden om alla människors lika värde, genom att motverka kränkande behandling såsom mobbning, sexuella trakasserier, främlingsfientlighet, rasism och homofobi.

Medborgarnas utbildningsnivå bestämmer i stor utsträckning deras framtida levnadsvillkor. Med högre utbildning följer ökad kompetens, större möjligheter till utvecklande och välbetalda arbeten, och därmed större ekonomisk trygghet och ökat välbefinnande. Tillgången till och delaktighet i utbildning, särskilt högre utbildning, är således viktig för medborgarnas trygghet och hälsa.

Kulturarvet har också stor betydelse för den sociala tryggheten och delaktigheten, då det förmedlar en känsla av förankring i och samhörighet med samhället och medmänniskorna. Ett utmärkande drag under de senaste decennierna är att mångfalden av kulturella uttryck ökar. Det ökande internationella utbytet förändrar med tiden de historiska avtrycken, och bidrar till att bredda kulturarvets inriktning. De icke-svenska kulturarven är således också viktiga för medborgarnas sociala förankring.

Ytterligare en viktig aspekt av delaktigheten är *tillgängligheten* till olika delar av samhället. Inte minst gäller detta transportsystemet.

En viktig del av medborgarnas sociala trygghet är *den ekonomiska tryggheten*. Den huvudsakliga grunden för en trygg försörjning ligger självfallet i att ha ett arbete. Vid sidan av detta måste det också finnas ett försäkringssystem, som garanterar att medborgarna har en viss inkomst om de av olika skäl inte har eller kan få ett arbete. Likaså behövs en inkomsttrygghet under studietiden.

Risken att utsättas för brott, framförallt i den egna närmiljön, är en faktor som starkt påverkar medborgarnas trygghet och därmed deras hälsa. *Brottsbekämpning* är således viktigt för att främja en god folkhälsa.

Ett samhälleligt *gränsskydd* är en väsentlig del av medborgarnas kollektiva trygghet. Att värna landets territoriella integritet och att förhindra angrepp utifrån och andra former av gränskränkningar är därmed också en aspekt av folkhälsan.

1.1 Utbildning

1.1.1 Myndigheten för skolutveckling

Myndigheten för skolutveckling skall stärka huvudmännens och verksamheternas förutsättningar att nå målen så som de uttrycks i de nationella styrdokumentet. Detta innebär bl a att myndigheten skall stödja skolornas förutsättningar att arbeta i enlighet med sitt demokratiska uppdrag. I detta syfte utarbetar man lärarhandledningar, deltar i utvecklingsprojekt etc. Myndigheten arbetar både nationellt och regionalt med dessa frågor i en utvecklingsavdelning med säte i Stockholm och fem enhetskontor på olika håll i landet. Myndighetens enhet i Göteborg ansvarar för verksamheten i Västra Götalands och Hallands län. Arbetet inom enheten fokuseras bl a på utvecklingsdialoger med olika kommuner inom ramen för ett regeringsuppdrag om mångfald. I detta uppdrag arbetar man med grundskolor i Göteborg, Borås och Trollhättan. Arbetet med demokratiuppdraget pågår på samtliga regionala enheter, och leds från myndighetens enhet i Stockholm.

Myndigheten för skolutveckling arbetar med skolor i etniskt segregerade områden för att skapa insikt om hur segregerade samhällsstrukturer riskerar att fortplantas till skolan, att höja kvaliteten på undervisning för elever som kommer sent till Sverige, att öka intresset för högre studier bland elever i etniskt mångskiftande områden mm.

Myndigheten för skolutveckling stödjer skolan med utbildning i genuskunskap. Man har bl a anordnat en s.k. genuspedagogutbildning för lärare i grund- och gymnasieskolan om värdegrund, jämställdhet och genusvetenskap. Kursen har bedrivits i samarbete med Göteborgs och Umeå universitet. Myndigheten arbetar också med ett nationellt uppdrag om kön och skolframgång. Projektet leds från myndighetens enhet i Göteborg.

1.1.2 Skolverket

Skolverket är central förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet samt för offentlig förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Verkets roll är att utvärdera hur skolorna lever upp till skollagens och läroplanens utbildningsmål samt hur miljön i skola och förskola främjar elevernas lärande samt tillgodoser kraven på inflytande och frihet från olika former av kränkande behandling. Syftet är att hävda elevernas rätt till kunskap och personlig utveckling.

Inspektionsrollen innebär både att undersöka hur skolorna följer skollagen och att utvärdera kvaliteten i skolornas verksamhet. För närvarande arbetar man med ett uppdrag, som innebär att samtliga grund- och gymnasieskolor i landet skall besökas, samt att man skall undersöka kommunernas förskoleverksamhet, skolbarnomsorg och vuxenutbildning under en sexårsperiod. Sammanlagt skall man inspektera ca 6000 skolor i landet.

Skolverkets enhet i Göteborg ansvarar för inspektionsverksamheten i Västra Götalands, norra Hallands och Värmlands län. Under perioden 2003 – 2009 skall man besöka samtliga ca 1250 skolor i området samt översiktligt granska även förskolan, skolbarnomsorgen samt vuxenutbildningen. Till och med år 2005 har ett tjugotal kommuner inspekterats i Västra Götalands län. Under 2006 har man besökt ytterligare fjorton kommuner och drygt 200 skolor, bl a i Borås, Mölndal, Trollhättan, Bengtsfors och Åmål.

En inspektion sker i flera steg under en flerårsperiod. Första steget är att intervjua skolledning, elever, personal m fl och göra besök i klasser under pågående undervisning för att få en bild av hur skolverksamheten fungerar. Efter genomförd inspektion skrivs en rapport som redovisar resultatet av denna. Efter ca tre månader följer Skolverket upp de brister som konstaterats och efter ca två år följer man upp de förbättringsområden som man definierat i rapporten. Slutligen redovisar Skolverket sin samlade bedömning av verksamheten i förskola, skola och vuxenutbildning. Beslutet kompletteras av en kommunrapport, som fokuserar på styrnings- och ledningsfrågor samt ett antal enskilda skolrapporter från skolor och rektorsområden.

1.1.3 Specialpedagogiska institutet

Inte minst inom skolan är det en viktig uppgift att tillgodose de funktionshindrades rätt till samma utbildningsutbud som övriga elever. Specialpedagogiska institutet har som uppgift att ge stöd till ansvariga inom det offentliga skolväsendet, genom att sprida information och kunskap om specialpedagogik, initiera och medverka i utvecklingsarbete samt främja utveckling och anpassning av läromedel för barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder. Kärnan i institutets verksamhet är rådgivning till skolpersonal i frågor som rör pedagogiska konsekvenser av funktionsnedsättningar. Man arbetar också med fortbildning och utveckling av läromedel samt initierar och sprider forskning i ämnet. Institutets verksamhet bidrar på detta sätt till att öka delaktigheten och motverka utanförskap för elever med funktionshinder.

Den västra regionen av Specialpedagogiska institutet omfattar Västra Götalands, Hallands samt delar av Jönköpings län. Verksamheten är inriktad mot förskolan/skolbarnomsorgen, barn- och ungdomsskolan och vuxenutbildningen. Huvuddelen av insatserna riktas mot barn- och ungdomsskolan. Det mesta arbetet består av rådgivning och pedagogiska utredningar samt utbildningsinsatser riktade till skolpersonal. Arbetet sker till stor del på uppdrag från enskilda skolor eller kommuner.

Ett särskilt samarbete har inletts med Statens institutionsstyrelse (SiS) och några kommuner i länet för att öka kunskapen om varandras uppgifter och att främja lärandet dem emellan. De ungdomar, som vistas på SiS:s ungdomshem har ibland liknande funktionshinder som Specialpedagogiska institutets målgrupper. Därutöver samverkar institutet bl a med Myndigheten för skolutveckling, Skolverket, Specialskolemyndigheten och Västra Götalandsregionen för att öka kvaliteten på stödet.

1.1.4 Universitet och högskolor

Göteborgs universitet

Göteborgs Universitet är med sina drygt 50 000 studerande, varav närmare 70 procent kvinnor, 2200 forskarstuderande och 5000 anställda ett av de större universiteten i norra Europa. Universitetet har ett 70-tal institutioner inom ramen för nio fakulteter samt en lång rad centrumbildningar inom olika ämnesområden. Förutom ”traditionella” fakulteter som naturvetenskap, humaniora, konst och samhällsvetenskap finns en hälsovetenskaplig fakultet i form av Sahlgrenska akademien, där de förutvarande medicinska, odontologiska och vårdvetenskapliga fakulteterna ingår. Handelshögskolan utgör därutöver en egen fakultet, liksom utbildningsvetenskap och lärarutbildning. Dessutom finns ett IT-universitet, som är ett samarbete mellan Göteborgs Universitet och Chalmers.

Sedan år 2004 bedriver Göteborgs universitet ett folkhälsovetenskapligt grundprogram inom Sahlgrenska akademien, med inriktning på hälsoekonomi, epidemiologi och genusvetenskap. Därutöver finns utbildningar inom Kost och friskvård samt Idrott och hälsa.

Chalmers tekniska högskola

Sedan år 1994 är Chalmers tekniska högskola en stiftelsehögskola, vilket innebär att den inte lyder under samma regler som statliga högskolor. Stiftelsen äger högskolan, vilken drivs som aktiebolag. Konstruktionen ger Chalmers större frihet att organisera sig, att tillsätta tjänster, att förvärva objekt etc.

Chalmers bedriver utbildning inom olika ingenjörsvetenskaper och arkitektur och har drygt 10 000 studerande, varav drygt 20 procent är kvinnor, samt drygt 2200 anställda. Antalet forskarstuderande uppgår till drygt 1000. Man är också framstående inom området groddföretagande och har byggt upp ett system för att omvandla innovationer till företag.

Högskolan i Borås

Högskolan i Borås grundades år 1977 och har sin grund i den högre textiltutbildning, som sedan länge funnits i staden, samt Bibliotekshögskolan som bildades år 1971. Dessutom hade Göteborgs universitet sedan början av 1970-talet utlokaliserat vissa kurser till Borås. Högskolan ger idag utbildning inom professionsområdena biblioteks- och informationsvetenskap, textil och design, informatik, ekonomi och handel, teknik, vård och utbildning. Vid högskolan studerar drygt 10 000 personer,

varav 70 procent kvinnor, och man har drygt 500 anställda. Antalet forskarstuderande var år 2005 drygt 100, varav 60 procent var kvinnor. Av de studerande har 20 procent utländsk bakgrund, vilket är något högre än riksgenomsnittet.

Förutom högskolans ordinarie utbildnings- och forskningsverksamhet arbetar man (liksom övriga högskolor och universitet) med alkohol- och drogprevention samt med frågor om sexuell hälsa. Dessutom har högskolan en samordnare för stöd till studerande med funktionshinder.

Högskolan i Skövde

Verksamheten vid Högskolan i Skövde startade år 1977, genom att en interimistisk styrelse bildades för den dåvarande högskoleutbildningen, som utlokaliserats från Göteborgs universitet. År 1983 fick man status som egen högskola. Idag har man ca 8300 studerande, varav drygt 40 procent är kvinnor, samt 60 forskarstuderande. Antalet anställda vid högskolan uppgår till ca 440 personer.

Högskolan har utbildning inom områdena Kommunikation och information (bl a datavetenskap, språk och humaniora), Teknik och samhälle (bl a ingenjörsvetenskap, samhällsvetenskap, socialpsykologi och industriell ekonomi och organisation), Vård och natur (vårdvetenskap och naturvetenskap) samt Lärarutbildning.

Högskolan Väst

Högskolan Väst bildades år 1990 (då under namnet Högskolan i Trollhättan/Uddevalla), med utbildningsinstitutioner i Trollhättan, Uddevalla och Vänersborg. Fr o m sommaren 2008 skall samtliga institutioner samlas till ett gemensamt campus i Trollhättan.

Idag har Högskolan Väst knappt 9000 studerande och ca 470 anställda. Man har utbildningar inom naturvetenskap och teknik, datavetenskap och IT, vårdvetenskap och hälsopromotion, ekonomi, samhälls- och beteendevetenskap samt lärarutbildning. Drygt 40 personer deltar i forskarutbildning. Högskolans profilområde är s k arbetsintegrerat lärande (AIL), vilket innebär att utbildningen innehåller eller varvas med arbetsplatsförlagda perioder i form av praktik, fältstudier och projekt- och examinationsarbeten.

Sveriges lantbruksuniversitet, Skara

År 1775 bildades Veterinärinrättningen i Skara. När Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) bildades år 1977, genom sammanläggning av Lantbrukshögskolan, Skogshögskolan och Veterinärhögskolan, införlivades Veterinärinrättningen i Skara med den nybildade högskolan. Man ingår i fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap.

SLU i Skara har utbildningar inom livsmedelsvetenskap, djurskydd samt djursjukvård.

1.2 Kulturarv

1.2.1 Landsarkivet i Göteborg

Landsarkivet i Göteborg är statens arkivmyndighet i Västsverige med ansvar för Västra Götalands län. Man ansvarar för att statliga myndigheter sköter och bevarar sina arkiv genom att ge råd och stöd i arkiv- och dokumentationsfrågor. I tillsynsarbetet ingår att inspektera myndigheters arkivfunktioner så att de uppfyller arkivlagens krav på tillförlitlig dokumentation och ändamålsenlig arkivvård. Landsarkivet förvarar handlingar ända från första hälften av 1600-talet fram till nutid. Förutom kyrkoarkiv, förvarar man länsstyrelse- och domstolsarkiv, kronofogde- och kronolänsmansarkiv, arkiv från undervisningsanstalter, provinsialläkare, polismyndigheter, kriminalvård, tull och lots mm. När det gäller de arkiv man själva har ansvaret för ingår olika former av dokumentvård, som bokbindning, papperskonservering, mikrofilmning mm. Man har också särskilda klimatrum för långtidsförvaring av mikrofilmer.

Ända sedan starten 1911 har Landsarkivet varit aktivt när det gäller att samla in material från enskilda personer, föreningar och företag. Därigenom har forskningen en möjlighet att kunna belysa historien genom både det statliga, officiella och det privata materialet. Samlingarna av enskilda arkiv kompletterar den bild av länet de statliga arkiven ger.

Att tillgängliggöra arkiven för nya grupper av medborgare blir allt viktigare för Landsarkivets verksamhet. Man deltar i utbildningen av historielärare samt förmedlar det skrivna kulturarvet på olika sätt och ger ut arkivguider. Under mångkulturåret ges t ex ut "Arbetskraftsinvandringens källor i Västra Götalands län". Därutöver samarbetar Landsarkivet med andra kulturarvsinstitutioner i länet. Målet för denna utåtriktade verksamhet är att möjliggöra för fler människor att forska kring sin egen bakgrund och i myndigheters hantering av dem.

1.2.2 Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg

Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg (DAG) har till uppgift att samla, bearbeta och förmedla kunskap om dialekter, folkminnen, folkmusik, ortnamn och personnamn. Dialektmaterial från f d Göteborgs och Bohus län samt från södra Dalsland har samlats in sedan slutet av 1800-talet. Samlingarna består bl.a. av uppteckningar med dialektord. Materialet i samlingarna utgörs också av grammofonskivor och ljudband med dialektinspelningar. I ortnamnssamlingarna finns ett stort antal namn från f d Göteborgs och Bohus län. I DAG:s folkminnessamling finns över en miljon handlingar som beskriver människors liv från 1800-talets fiske- och bondesamhälle fram till dagens mångfaldssamhälle. Uppteckningarna rymmer olika former av dikter och berättelser, seder, bruk och trosföreställningar. Folkminnessamlingarna kommer främst från Halland, Västergötland, Bohuslän, Dalsland och Värmland.

Under de senaste åren har DAG dokumenterat olika typer av årsfester. Ett större sådant projekt avser en dokumentation av julfirandet i Sverige. Man

har också dokumenterat hur nationaldagen firades. Utifrån en universitetskurs om människors liv och berättelser har man också samlat en minnesbank med västsvenska levnadsberättelser. Inom ramen för dialektforskningen har man undersökt göteborgsdialektens utveckling under de senaste decennierna. Likaså har man fortsatt dokumentationen av ortnamn i f d Göteborgs och Bohus län.

1.2.3 Statens fastighetsverk

Statens fastighetsverk (SFV) förvaltar de statliga fastigheter som ingår i det nationella kulturarvet, såsom slott, residens, borgar, fästningar och försvarsverk, teatrar, museer m fl, samt byggnader i övrigt av stort nationellt värde, t ex regerings- och ambassadbyggnader. Verkets uppdrag är att med god ekonomi förvalta dessa fastigheter så att det nationella kulturarvet finns tillgängligt för allmänheten och att kulturvärden vårdas och bevaras. SFV har ett nära samarbete med Riksantikvarieämbetet, som utfärdar skyddsföreskrifter för byggnaderna. Förutom byggnader förvaltar SFV mycket stora markarealer främst i nordvästra Sverige. Det rör sig dels om skyddsvärd skog, dels om produktiv åkerbruks- och skogsmark.

SFV har ett fastighetsområdeskontor i Göteborg. I området ingår åtta län i södra och västra Sverige, från Skåne län till Värmlands län. I Västra Götalands län finns, förutom kontoret i Göteborg, ett förvaltningsområdeskontor i Karlsborg. SFV förvaltar ett 20-tal större objekt i länet, med tillsammans ca 200 enskilda byggnader. Bland dessa kan nämnas Läckö slott, Karlsborgs fästning, Göteborgs Universitet, residensen i Göteborg, Mariestad och Vänersborg m fl. Det största objektet är Karlsborgs fästning.

SFV har startat en process för att successivt tillgängliggöra kulturarvet för funktionshindrade. Processen handlar dels om att funktionshindrade rent fysiskt skall kunna ta sig in i kulturarvsbyggnader, dels om att samhället skall genomsyras av en ny människosyn. Det synliga resultatet skall bli att länets besöksmål blir tillgängliga för alla.

1.2.4 Världskulturmuseet

Statens Museer för Världskultur består av de fyra museerna Etnografiska museet, Medelhavsmuseet och Östasiatiska Museet i Stockholm samt Världskulturmuseet i Göteborg. Som museimyndighet är man ansvarig för den kulturhistoria som rör kulturer med ursprung utanför Sverige. Museerna skall bidra till en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet, respekt och tolerans och där mångfald tillvaratas som en positiv kraft.

Världskulturmuseet i Göteborg vill skapa engagemang kring samhället och världen genom att diskutera aktuella frågor i ett globalt perspektiv. I sina utställningar vill man driva en experimenterande och ifrågasättande linje, där också tvetydigt eller konfliktfyllt stoff presenteras. Verksamheten bidrar till folkhälsan genom att verka för att människor med annan etnisk och kulturell bakgrund får ökat inflytande över sin egen situation och också över samhället i stort.

Museet har från slutet av 2004 och fram till mitten av 2006 haft en utställning om HIV/Aids, som presenterat ett urval av fakta om sjukdomen i ett globalt perspektiv. En annan utställning handlar om historien kring ursprungsbefolkningar i området kring Orinoco-floden i Venezuela. Utställningen riktar sig särskilt mot barn. Utställningen "Horisonter – röster från ett globalt Afrika" skall visa den mångfald av kulturella uttryck som existerar på den afrikanska kontinenten. Ett syfte är att motverka rådande stereotyper om "afrikansk kultur" eller "afrikansk identitet". En del av utställningen (Röster från Afrikas horn) genomförs inom ramen för EU-programmet Equal och är ett samarbete mellan Länsstyrelsen, Göteborgs Stad, Göteborg & Co, Internationella företagareföreningen i Sverige, Världskulturmuseet samt Arbetsförmedlingen. Syftet med projektet är att definiera och bryta ned hinder på arbetsmarknaden för göteborgare med bakgrund i området kring Afrikas Horn.

Under hösten 2006 har Världskulturmuseet fokuserat på temat trafficking, dvs handel med människor för sexuella ändamål. Till utställningen är bl a ett skolprogram kopplat, vilket tar upp de frågor om människosyn som handeln med människor väcker.

1.3 Tillgänglighet i transportsystemet

1.3.1 Banverket

Banverket följer och driver utvecklingen inom järnvägssektorn, bistår riksdag och regering i järnvägsfrågor, ansvarar för drift och förvaltning av statens spår- och järnvägsanläggningar, samordnar den lokala, regionala och interregionala järnvägstrafiken samt ger stöd till forskning och utveckling inom järnvägsområdet. Västra Götalands län ingår i Västra banregionen, som därutöver också omfattar större delen av Hallands län och Värmlands län.

Inom Västra banregionen arbetar man främst med att förändra stationernas utformning i riktning mot ökad tillgänglighet. Några projekt under senare år, där tillgänglighetsfrågorna påverkat utformningen är ombyggnaden av Öxnered central och Göteborgs Central, även om man tvingats göra avvägningar mellan de tekniska kraven och tillgänglighetskraven. Ett projekt, där tillgänglighetsfrågorna kan komma med i planeringen från början, är nybyggnationen av pendelstationerna i Ale kommun. Man deltar också, tillsammans med bl a övriga trafikmyndigheter i länet i "Forum 2010 – Tillgänglig kollektivtrafik", där syftet är att arbeta för en tillgänglig kollektivtrafik år 2010 i Västra Götalands län.

Tillsammans med Vägverket har Banverket ett gemensamt handikappråd för att utbyta erfarenheter och lämna information om aktuella frågeställningar kring tillgänglighet för funktionshindrade i transportsystemet.

1.3.2 Luftfartsverket

Luftfartsverket (LFV) har till uppgift att skapa förutsättningar för en säker, effektiv och miljöanpassad flygverksamhet, som kan tillgodose människors och näringslivets behov av person- och godstransporter. Verket driver statens flygplatser och svarar för flygtrafikledning samt övervakar luftfartssäkerheten. I Västra Götalands län driver Luftfartsverket Landvetter flygplats. Man är också delägare i Göteborg City Airport – Säve.

LFV arbetar för att nå det handikappolitiska målet om att lufttransportsystemet senast år 2010 skall vara tillgängligt för personer med funktionshinder. Som ett av flera exempel på detta arbete kan nämnas att det sedan lång tid finns en väl utbyggd assistans- och informationsservice på Luftfartsverkets samtliga flygplatser, däribland Landvetter flygplats. Dessutom tillämpas särskilda riktlinjer vid om- och nybyggnation av terminaler som bland annat anger hur infrastrukturen ska vara utformad för att på bästa sätt möta funktionshindrades behov.

1.3.3 Sjöfartsverket

Sjöfartsverket arbetar i enlighet med den nationella planen för handikappolitiken för att göra fartyg och anöringsplatser tillgängliga även för funktionshindrade. Man arbetar med en handbok med råd och riktlinjer till fartygsbeställare och –operatörer samt till konstruktörer och byggare. Nyckelpersoner inom Sjöfartsverket och inom sjöfartsnäringen i övrigt skall utbildas rörande vikten av att planera för ökad tillgänglighet för funktionshindrade.

1.3.4 Vägverket

Vägverkets policy i handikappfrågor syftar till att funktionshindrade skall ha samma möjligheter som andra att resa och ha tillgång till information och service. Arbetet skall bedrivas som en integrerad del av verksamheten.

Vägverket Region Väst samverkar med en rad olika aktörer kring funktionshinder i trafiken. Ett exempel är ”Forum 2010 – Tillgänglig kollektivtrafik”, där syftet är att i samverkan med berörda aktörer arbeta för en tillgänglig kollektivtrafik år 2010 i Västra Götalands län. I gruppen ingår förutom Västra Götalandsregionen och Vägverket även Banverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Västtrafik och handikapporganisationer. Gruppen har bl a tagit fram riktlinjer för hur en tillgänglig kollektivtrafik ska vara utformad i länet. Vägverket fördelar dessutom statsbidrag till trafikhuvudmännen och kommunerna för tillgänglig kollektivtrafik och gatumiljö.

Vägverket och Banverket har ett gemensamt handikappråd för att utbyta erfarenheter och lämna information om aktuella frågeställningar kring tillgänglighet för funktionshindrade i transportsystemet. I rådet ingår representanter från trafikhuvudmännen, ett antal kommunrepresentanter och handikapporganisationer.

1.4 Ekonomisk trygghet och försörjning

1.4.1 Länsarbetsnämnden/Arbetsförmedlingen

Det kanske tydligaste exemplet på utanförskap är arbetslöshet. Här har Länsarbetsnämnden och arbetsförmedlingarna i länet ett övergripande ansvar. Länsarbetsnämnden ansvarar för allmänna arbetsmarknadsfrågor i länet, ger riktlinjer och uppdrag och fördelar medel till arbetsförmedlingarna i länet samt följer upp verksamheten. Arbetsförmedlingarnas grundläggande uppdrag är att få ut människor i arbete. Förutom att matcha sökande med lediga platser på den ordinarie arbetsmarknaden arbetar förmedlingarna med en rad olika arbetsmarknadspolitiska program. Förmedlingarnas arbete inriktas i hög grad mot utsatta grupper på arbetsmarknaden, ungdomar, lågutbildade, personer med utländsk bakgrund samt funktionshindrade. För det senare syftet har man en rådgivande delegation för arbetslivsinriktad rehabilitering och andra arbetsmarknadspolitiska program för funktionshindrade. Delegationen ska bland annat följa och stödja utvecklingen av åtgärder som främjar anställning av funktionshindrade, verka för en samordning av statliga, kommunala och andra åtgärder för att ta tillvara deras arbetsförmåga samt sprida information om funktionshindrade och deras förhållanden.

Under första halvåret 2006 skrevs närmare 53 000 personer in vid arbetsförmedlingarna i länet. Samtidigt fick närmare 57 000 personer arbete för kortare eller längre tid, och drygt 32 000 personer påbörjade ett arbetsmarknadspolitiskt program. Den öppna arbetslösheten har under perioden i stort legat mellan 3,5 och 4 % i länet, vilket är något lägre än motsvarande tid 2005. Männen arbetslöshet är i regel något högre än kvinnornas. Ungdomar har högre arbetslöshet jämfört med befolkningen i stort.

Personer med utländsk bakgrund är arbetslösa i dubbelt så hög utsträckning som genomsnittet. Om även andelen personer med utländsk bakgrund som deltar i arbetsmarknadspolitiska åtgärder räknas in, uppgick arbetslösheten till närmare 16 procent i juni 2006. Motsvarande andel för hela befolkningen uppgick till drygt 6 procent.

För att öka möjligheterna för personer med utländsk bakgrund att komma in på arbetsmarknaden deltar Arbetsförmedlingen i ett EU-projekt, "Utländska tekniker och ingenjörer", Ut. Projektet vänder sig till arbetslösa personer med teknisk och naturvetenskaplig kompetens. Verksamheten har pågått sedan år 2002, och hittills har ca 150 personer gått igenom utbildningen. Ca 70 procent av deltagarna har antingen arbete eller studerar efter utbildningen. Ett liknande projekt, som Arbetsförmedlingen också deltar i, är Integration-Språk-Arbete (ISA). Även detta projekt vänder sig till arbetslösa akademiker med utländsk bakgrund, och syftar till att genom personlig vägledning öka deras möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Ett hundratal personer deltar i projektet.

Arbetsförmedlingarna informerar också om villkoren för att få arbetslöshetsersättning samt kontrollerar att arbetssökande uppfyller grundvillkoren för att få sådan (att de söker arbete aktivt och accepterar erbjudanden om lämpligt arbete eller arbetsmarknadspolitiska program). Arbetsförmedlingen är skyldig att underrätta arbetslöshetskassan om förhållanden som kan tänkas påverka ersättningsrätten. Ersättningen beslutas och utbetalas av arbetslöshetskassorna.

1.4.2 Svenska ESF-rådet

Svenska ESF-rådet är förvaltningsmyndighet för Europeiska socialfondens program Växtkraft Mål 3 och Gemenskapsinitiativet Equal för strukturfondsperioden 2000 - 2006. Europeiska socialfonden är EU:s viktigaste finansiella redskap för att främja sysselsättning och stimulera tillväxt i medlemsländerna genom att stärka individens ställning i arbetslivet. Under perioden 2007 – 2013 skall ESF-rådet vara förvaltningsmyndighet för program inom det nya Mål 3 ”Europeiskt territoriellt samarbete”.

ESF-rådet i Västra Götalands län finns i Göteborg, Borås, Skövde och Uddevalla. Arbetet inriktas mot kompetensutveckling av anställda och av människor som är eller riskerar att bli långtidsarbetslösa, för att göra dem mer konkurrenskraftiga på arbetsmarknaden. ESF-rådet stödjer också projekt som siktar till att underlätta för personer med utländsk bakgrund att få fotfäste på arbetsmarknaden. Två sådana projekt är de ovan nämnda ”Utländska tekniker och ingenjörer” och ”Integration-Språk-Arbete”.

Sammanlagt beslöt ESF-rådet om projekt för ca 835 Mkr i Västra Götalands län under 2005 och fram till september 2006. Av dessa medel gick ca 500 Mkr till olika kompetensutvecklingsprojekt. Projekt, som syftar till att underlätta för långtidsarbetslösa att komma tillbaka till arbetsmarknaden, beviljades 225 Mkr under samma period. Integrations- och jämställdhetsprojekt fick ca 100 Mkr.

1.4.3 Försäkringskassan

Försäkringskassan ansvarar för utbetalningar från socialförsäkringssystemet, och skall bidra till att förebyggande åtgärder vidtas för att minska sjukfrånvaro. Man skall verka för att människors arbetsförmåga tillvaratas och att återgång i arbete underlättas. I Västra Götalands län finns Försäkringskassan representerad i samtliga kommuner. Genom sina utbetalningar påverkar man direkt hushållens ekonomiska villkor och därmed den ekonomiska tryggheten. Under år 2005 utbetalade Försäkringskassan knappt 66 miljarder kr i Västra Götalands län. Den största posten avser ålderspension, vilken uppgick till närmare 35 miljarder kr. Den närmast största posten var olika sjukersättningar, främst sjukpenning samt sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). De samlade utbetalningarna uppgick här till knappt 18 miljarder kr. Stödet till barnfamiljerna uppgick sammanlagt till drygt 9 miljarder.

1.4.4 Centrala studiestödsnämnden

För att möjliggöra för alla, oavsett ekonomisk situation, att skaffa sig en högre utbildning finns ett studiestödssystem som ger studenterna försörjning under studietiden. Detta består av studiehjälp, som ges till gymnasieungdomar, studiemedel, som ges för studier på gymnasial eller eftergymnasial nivå samt rekryteringsbidrag, som ges till studerande över 25 år, med tidigare kort utbildning. Centrala studiestödsnämnden (CSN) administrerar det svenska studiestödssystemet. I Västra Götalands län finns CSN representerad med ett kontor i Göteborg.

Under 2005 utbetalades i Västra Götalands län ca 3,8 miljarder kr, varav ca 3 miljarder kr avsåg studiemedel. Ca 550 Mkr gick till studiehjälp till gymnasiestuderande, medan ca 170 Mkr avsåg rekryteringsbidrag. CSN hade samtidigt utestående fordringar på drygt 28 miljarder kronor i Västra Götalands län. Under senare år har antalet låntagare, som inte kunnat betala tillbaka sina lån, ökat. I slutet av år 2005 uppgick de obetalda skulderna till ca 4 procent av det återbetalningspliktiga beloppet. Ett skäl till de ökande betalningssvårigheterna är det ansträngda läget på arbetsmarknaden för eftergymnasialt utbildade samt att återbetalningsplikten börjar redan sex månader efter avslutade studier.

1.5 Brottbekämpning

1.5.1 Polismyndigheten i Västra Götalands län

Polisen har det övergripande operativa ansvaret för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Detta sker genom den s k ingripande verksamheten, dvs att rycka ut och ingripa vid inrapporterad brottslighet eller andra ordningsstörande händelser. Under 2005 inkom knappt 200 000 sådana ärenden till polisen i Västra Götaland. Målet är att en polis skall vara på plats inom 15 minuter efter en inrapporterad händelse, vilket man uppnådde under året.

Under år 2005 anmäldes totalt drygt 180 000 brott i länet. Huvuddelen av denna brottslighet, närmare 70 procent, utgjordes av s k vardagsbrottslighet, i huvudsak stöld och inbrott. Ca 12 procent av de anmälda brotten under 2005 utgjordes av våldsbrott.

Polisens arbete mot narkotika består av insatser mot den grova organiserade narkotikabrottsligheten, insatser mot gatulangning samt insatser i närpolisverksamheten. Den grova brottsligheten bekämpas vid länskriminalpolisens narkotikarotel, medan övriga insatser främst sker inom närpolisområdena.

Polisen har också en särskild gränspolis underställd länsordningspolisen. Verksamheten utgörs av gränskontroll och inre utlänningskontroll med syftet att förhindra illegal invandring och gränsöverskridande brottslighet.

1.5.2 Åklagarväsendet

Åklagarväsendet utgörs av Riksåklagarens (RÅ) centrala kansli med fyra utvecklingscentra, tre riksenheter för särskilda mål, ett fyrtiotal

åklagarkammare runt om i landet samt Ekobrottsmyndigheten. Den centrala nivån svarar för den strategiska ledningen av åklagarverksamheten, utveckling av verksamheten samt uppföljning. Därutöver ingår vissa internationella ärenden samt att föra talan i Högsta Domstolen. Till den centrala nivån räknas också s k nationella utvecklingscentra, vilka inom olika rättsliga områden har ett rikstäckande ansvar för uppföljning, utveckling och tillsyn inom respektive rättsområde. De skall medverka till en enhetlig syn i rättsfrågorna samt skall ge stöd till den operativa verksamheten.

Den lokala nivån utgörs av 41 åklagarkamrar. Varje åklagarkammare har ett helhetsansvar för verksamheten inom sitt område och är resultatansvarig direkt under RÅ och tilldelas medel därifrån. Åklagarkamrarna har det administrativa ansvaret för sitt verksamhetsområde, men med stöd från den centrala nivån.

Ett av de fyra nationella utvecklingscentra är lokaliserat till Göteborg. Detta utvecklingscentrum ansvarar för brott rörande våld mot person. Detta inkluderar, förutom ”traditionella” våldsbrott, även sexuella övergrepp, samt vissa speciallagar, t ex mot könsstympning, besöksförbud mm.

I Västra Götalands län finns lokala åklagarkamrar i Göteborg, Borås, Skövde och Uddevalla. Dessutom finns en internationell kammare i Göteborg, som handhar mål med internationell anknytning samt miljömål.

1.5.3 Ekobrottsmyndigheten

Ekobrottsmyndigheten, EBM, inrättades år 1998 och är en åklagarmyndighet med uppgift att bekämpa ekonomisk brottslighet. Främst handlägger man konkursbrott, brott mot insiderlagen samt EU-bedrägerier. Myndigheten utreder och lagför även grova bedrägerier, förskingringar och svindlerier, där det krävs särskilda kunskaper om finansiella frågor och näringslivsförhållanden, skatterätt mm.

Västra avdelningen av EBM handlägger mål från Västra Götalands och Hallands län. Man samverkar framförallt med Polismyndigheterna, åklagarna, Skatteverket och Kronofogdemyndigheten, Tullverket och Kustbevakningen.

Under 2005 avgjordes drygt 1200 ärenden vid myndigheten i Göteborg. Under året inrättades en aktionsgrupp mot den grova ekonomiska brottsligheten tillsammans med polismyndigheterna i Västra Götalands och Hallands län. Inom ramen för den s k SAMEB-verksamheten (Samverkan mot ekonomisk brottslighet) inrättades ett regionalt underrättelsecenter mot sådan brottslighet.

1.5.4 Domstolar

Domstolsväsendet består av allmänna domstolar, förvaltningsdomstolar samt specialdomstolar. De allmänna domstolarna utgörs av tingsrätter, hovrätter och Högsta Domstolen. Tingsrättens uppgifter är framför allt att hand-

lägga och avgöra brottmål och tvistemål. Handläggningen av brottmål utgör en stor del av tingsrätternas arbete. Tingsrättens viktigaste uppgift i brottmål är att tillgodose medborgarnas intresse av rättssäkerhet.

Det finns tio tingsrätter i Västra Götalands län, vilka behandlade ca 10 500 brottmål under 2005. Den största är Göteborgs tingsrätt, där drygt 4000 brottmål inkom. Övriga tingsrätter finns i Alingsås, Borås, Lidköping, Mariestad, Mölndal, Skövde, Stenungsund, Uddevalla och Vänersborg. För närvarande pågår en översyn av tingsrätternas organisation i länet.

Det finns sex hovrätter i Sverige, var och en med sin geografiskt bestämda domkrets. Västra Götalands län sorterar under dels Hovrätten för Västra Sverige, med säte i Göteborg (f d Göteborgs och Bohus samt f d Älvsborgs län), dels Göta hovrätt i Jönköping (f d Skaraborgs län). Hovrätterna är andra instans i de brottmål, tvistemål och domstolsärenden som överklagas från en tingsrätt inom hovrättens domkrets. I vissa fall krävs att prövningstillstånd beviljas för att hovrätten skall ta upp ett överklagat mål.

Drygt 4 000 mål överklagas årligen till Västra hovrätten. Målen avgörs antingen efter muntlig förhandling eller efter föredragning. Under 2005 inkom drygt 1600 brottmål till hovrätten.

1.5.5 Kriminalvården

Kriminalvårdens främsta uppgift är att säkert och humant verkställa påföljder och minska återfall i brott och därigenom bidra till att öka tryggheten i samhället. Till kriminalvården hör häkte, frivård och anstalter. Den huvudsakliga inriktningen är att rehabilitera och hjälpa de dömda till ett bättre liv efter deras tid inom kriminalvården.

Kriminalvårdens huvudkontor finns i Norrköping. Region Väst, med regionkontor i Göteborg, består av Västra Götalands och Hallands län. I Göteborg finns också transporttjänstens operativa ledning. Transporttjänsten utför årligen i länet ca 4000 inrikes- och ca 500 utrikestransporter.

I Västra Götalands län finns 12 kriminalvårdsanstalter, med sammanlagt ca 1100 intagningsplatser. Den största anstalten är Tidaholm med 200 slutna platser för personer dömda till långa fängelsestraff. Skogomeanstalten i Göteborg har drygt 170 platser för personer dömda för främst sexual- och relationsbrott. Övriga anstalter finns i Borås, Mariestad, Sätilla, Vänersborg samt i Göteborgsområdet. Häkten finns i Göteborg, Borås, Uddevalla och Mariestad, med sammanlagt 365 häktesplatser, samt därutöver fem frivårdskontor. En översyn om eventuellt ytterligare utbyggnad av anstalts- och häktesplatser pågår i regionen.

Kriminalvården har ett intensivt samarbete med övriga myndigheter inom rättsväsendet. Bl a samarbetar man i s.k. HAG-grupper (häktade-anhållningsgrupper), vilka består av polis-, åklagar- och domstolsrepresentant samt kriminalvården för att samordna verksamheten inom rättskedjan.

1.5.6 Rättsmedicinalverket

Rättsmedicinalverket (RMV) är central förvaltningsmyndighet för rättspsykiatri, rättsmedicin, rättskemi och rättsgenetik. Verksamheten bedrivs vid tio avdelningar runt om i landet. Rättsmedicinalverkets verksamhet i Västra Götalands län utgörs av rättsmedicinska och rättspsykiatriska avdelningar i Göteborg.

Rättsmedicin

Den rättsmedicinska avdelningen i Göteborg har ett upptagningsområde som omfattar Västra Götalands län samt några kommuner i Hallands län och Säffle kommun i Värmlands län. Den mest omfattande verksamheten vid de rättsmedicinska avdelningarna är undersökningar av avlidna på uppdrag av polis eller åklagare. Syftet är att fastställa dödsorsaken och också om möjligt få fram annan information som kan vara viktig i samband med dödsfallet. En annan uppgift för de rättsmedicinska avdelningarna är undersökningar av levande personer för att dokumentera skador vid allvarligare vålds- och sexualbrott. Rättsläkarna medverkar även i brottsplatsundersökningar och uppträder som sakkunniga i domstolarna.

Avdelningen i Göteborg genomför ca 2700 förrättningar varje år, varav ca 1000 utgörs av obduktioner och resten av brottsofferundersökningar. I princip undersöks samtliga personer som inte dött av sjukdom, eller där dödsorsaken inte kan fastställas. Vid sidan av den löpande verksamheten bedriver man utbildning i rättsmedicin inom läkar- och sjuksköterskeutbildningen vid Göteborgs universitet. Man har också viss forskningsverksamhet.

Rättspsykiatri

De rättspsykiatriska avdelningarnas uppgift är att på uppdrag av domstol undersöka om en person begått ett brott under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Begreppet ”allvarlig psykisk störning” innefattar i första hand psykotiska tillstånd, depressioner med självmordsrisk och starkt tvångsmässiga beteenden. Om personen bedöms ha en sådan störning skall domstolen inte döma till fängelse, utan bedöma om förutsättningar finns för rättspsykiatrisk vård. Undersökningen skall också bedöma om det till följd av den psykiska störningen finns risk för återfall i allvarlig brottslighet. I sådana fall kan den rättspsykiatriska vården förenas med särskild utskrivningsprövning.

Den rättspsykiatriska avdelningen i Göteborg ansvarar för undersökningar från Värmlands, Västra Götalands och Hallands län, Smålandslänen samt Skåne och Blekinge län. Man har därutöver ett avtal med Region Skåne om att ett visst antal rättspsykiatriska undersökningar kan utföras i Malmö. Totalt utförs ca 200 undersökningar per år inom avdelningens område. Man hyr också ut ett tiotal vårdplatser till Västra Götalandsregionen för patienter, som är i behov av akut rättspsykiatrisk vård.

Förutom den löpande verksamheten bedriver avdelningen i Göteborg också en omfattande forskning om orsaker till brottsliga beteenden. Forskningen sker i samarbete med Göteborgs universitet.

1.6 Gränsskydd

1.6.1 Försvarsmakten

I försvarsbeslutet från 2004 har riksdagen lagt fast uppgifter och mål för Försvarsmakten:

- Hävda landets territoriella integritet
- Bidra till att hantera och förebygga kriser i omvärlden genom att medverka med fredsfrämjande insatser
- Följa omvärldsutvecklingen för att identifiera nya behov av förmågor och kompetenser
- Kompetensutveckling för framtida krav

Försvarsmakten i Västra Götalands län är i huvudsak förlagd till Skaraborg, och utgörs av Göta Trängregemente T2, Skaraborgs regemente P4, Livregementets husarer K3, Skaraborgs flygflottilj F7 samt Markstridsskolan. Utanför Skaraborg finns 5. helikoptersvadronen.

Göta Trängregemente

Göta Trängregemente, T 2, i Skövde har ansvar för att leda, utveckla och utbilda underhålls-, transport- och sjukvårdsförband till Försvarsmaktens insatsorganisation. Tyngdpunkten i regementets verksamhet utgörs av rekrytering av officerare och utbildning av värnpliktiga till insatsorganisationen. Utbildningen genomförs både för krigsplacering i det nationella försvaret och för deltagande i försvarets internationella uppdrag.

Skaraborgs regemente

Skaraborgs regemente, P 4, omfattar Skövde - Kvarn (Borensberg) garnison. Regementet utbildar bl a mekaniserade förband och staber för insatser inom det svenska försvaret och för internationella insatser. F r o m 2006 har regementet övertagit ansvaret för Försvarsmaktens övnings- och skjutfält inom Västra Götaland, Värmland och Dalarna. Chefen P 4 är samordningsansvarig för försvarsmaktsintressen avseende den fysiska planeringen inom Västra Götaland.

Livregementets husarer

Livregementets husarer (K 3), med placering i Karlsborg, är ett av Sveriges äldsta förband, med anor från 1500-talet. Här utbildas soldater för placering i antingen luftburen bataljon (fallskärmsjägare) eller underrättelsebataljon. I K 3 ingår också Försvarsmaktens överlevnadsskola, som utbildar för överlevnad under extrema stridsförhållanden.

Skaraborgs flygflottilj

Skaraborgs flygflottilj, F7, i Såtenäs ansvarar för utbildningen av alla Gripenpiloter i Flygvapnet. F7 är även hemmabas för Flygvapnets samtliga åtta Herculesflygplan.

Markstridsskolan

Markstridsskolan bedriver verksamhet i både Skövde och Borensberg utanför Motala. Skolan är markstridsförbandens skola för utbildning av blivande officerare och reservofficerare samt vidareutbildning av dessa.

Femte helikopterskvadronen

5. helikopterskvadronen vid Säve ingår i Försvarens helikopterflottilj i Linköping. Verksamheten är främst inriktad mot flygräddning för Försvarens makten. Man upprätthåller också dygnetruntbereidskap för civil flygräddning. Enligt nuvarande försvarsbeslut skall verksamheten övergå till enbart räddningstjänst med helikopter.

1.6.2 Kustbevakningen

Kustbevakningens västra region omfattar havs- och kustområdena i Hallands län, Västra Götalands län och den ekonomiska zonen därutöver samt Väner och Vättern. I Göteborg finns en ledningscentral, bemannad dygnet runt. Kuststationer i länet finns i Göteborg, Skärhamn, Kungshamn, Strömstad och Vänersborg. För övervakningsarbetet avseende gränskontrollen inom västra regionen disponerar Kustbevakningen ett övervakningsfartyg på varje station. Sommartid patrullerar även två snabbgående racerbåtar längs Västkusten och i Väner.

Kustbevakningen har också polisiära befogenheter och ansvarar bl.a. för varukontrollen till sjöss, och arbetar tillsammans med tull, polis och åklagare för att bekämpa brott och förhindra smuggling. Insatser mot smuggling av narkotika och storskalig smuggling av alkohol och tobak är prioriterade. Kustbevakningen har en viktig roll i det internationella samarbetet mot organiserad brottslighet och dit räknas den storskaliga smugglingen.

1.6.3 Tullverket

Tullverkets uppdrag är att kontrollera varuflödet, säkerställa konkurrensneutral handel och bidra till ett säkert samhälle. Verksamheten är uppdelad i två s k huvudprocesser, *Effektiv handel*, som hanterar det legala varuflödet, samt *Brottsbekämpning*, som syftar till att förhindra att narkotika, alkohol, tobak eller andra införselreglerade varor olagligt förs in i eller ut ur Sverige. Den operativa verksamheten inom Tullverket utförs i sex s k kompetenscentra. Två sådana centra finns i Göteborg. Ett center arbetar inom huvudprocessen Brottsbekämpning med ett nationellt övergripande ansvar för godsflödet och ett geografiskt operativt ansvar för bl.a. Västra Götaland. Det andra centrat arbetar inom Effektiv handel med nationellt ansvar för kvalitetssäkrade operatörer. Förutom kompetenscentren i Göteborg har Tullverket också verksamhet i Borås och Svinesund.

2 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA HÄLSA, SÄKERHET OCH MILJÖ

Att ansvara för medborgarnas säkerhet till liv och hälsa är en viktig angelägenhet för staten. Säkerhetsfrågorna har flera olika aspekter, t ex patienternas säkerhet i vården, skydd mot farliga produkter eller risken att utsättas för olyckor av olika slag. Ett angeläget sådant område är att förebygga svåra olyckor och att ha beredskap mot de påfrestningar som uppstår på samhället, om en sådan olycka inträffar. Exempel är naturkatastrofer av olika slag, stora elavbrott, kemikalieolyckor, utbrott av smittsamma sjukdomar, mm.

Enligt Folkhälsoinstitutets rapport dör årligen ca 4 500 personer till följd av skador, varav ca 60 procent omkommer i olyckor av olika slag. Ca 80 procent av olycksfallen sker i hem- eller fritidsmiljö, medan övriga sker i trafiken eller på arbetsplatser. Att arbeta skadeförebyggande är således ett väsentligt bidrag till folkhälsan.

Folkhälsoinstitutet redovisar också att miljöfaktorer av olika slag orsakar mer än 8000 dödsfall årligen i Sverige, där luftföroreningar står för merparten. Insatser för att förbättra miljön har således direkt betydelse för folkhälsan, samtidigt som en god miljö också verkar hälsofrämjande ur social synvinkel.

2.1 Hälsoskydd

2.1.1 Socialstyrelsen

Hälso- och sjukvården är ett landstings- och primärkommunalt ansvar i första hand. Ett viktigt fundament i sjukvården är patientsäkerheten. En säker sjukvård förutsätter säkra system, så att mänskliga fel och misstag inte leder till att patienter kommer till skada. Statens uppgift, genom Socialstyrelsen, är främst att genom tillsyn värna patienternas säkerhet.

Syftet med Socialstyrelsens tillsyn över hälso- och sjukvården är att förebygga skador och minimera risker i hälso- och sjukvården. Även myndighetens normering i form av föreskrifter och allmänna råd skall bidra till att hälso- och sjukvården bedrivs på ett sätt som garanterar patientsäkerheten.

Socialstyrelsens operativa tillsyn utförs inom tillsynsavdelningens sex regionala tillsynsenheter. Tillsynsaktiviteter genomförs både med anledning av anmälningar från sjukvårdspersonal och från patienter eller närstående, samt på tillsynsenheternas egna initiativ. Resultatet av granskningarna återförs i form av ett beslut till den som varit föremål för granskningen. Ofta medför återföringen att Socialstyrelsen lämnar förslag till förbättringsåtgärder eller ställer krav på åtgärder och återrapporering till myndigheten. Vid tematiska tillsynsaktiviteter återförs vanligen det samlade resultatet dessutom i form av en rapport.

Vid den regionala tillsynsenheten i Göteborg utövas tillsyn över hälso- och sjukvården i Västra Götalands och Hallands län. I hälso- och sjukvården ingår sjukhus och vårdcentraler, all kommunal sjuk- och hälsovård, skol- och företagshälsovård, alla legitimationsyrken inom vårdområdet, apoteken mm. Huvuddelen av arbetet utgörs av verksamhetstillsyn. Endast ca 10 procent utgörs av individärenden, dvs utredningar av personal inom hälso- och sjukvården, där sjukdom, missbruk eller riskbeteende kan utgöra en fara för patientsäkerheten. En viktig del av arbetet är också att ge information och service till personal och patienter, anhöriga, patientorganisationer m fl.

Arbetet vid tillsynsenheten i Göteborg omfattar både nationellt initierad tillsyn och tillsyn som initierats regionalt. Bland de nationella projekten märks granskning av kvaliteten i sjukskrivningsprocessen, omhändertagande av äldre patienter på akutmottagningar samt vårdhygien. De regionala projekten omfattar psykiskt funktionshindrade med samtidigt missbruk, tillgänglighet för strålterapi, blöjanvändning på äldre, äldreboenden, skolhälsovård mm. Flera av de regionala tillsynsprojekten bedrivs i samverkan med Länsstyrelsen. I fråga om skolhälsovården har man besökt ett tjugotal skolor inom tillsynsregionen. Konstaterade brister har i huvudsak åtgärdats av skolorna. I tillsynen av skolhälsovården har man en överenskommelse med Skolverket att detta ska meddela Socialstyrelsen om man upptäcker brister inom området.

2.1.2 Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll

Produkter som säljs eller förs in i Sverige måste uppfylla krav på säkerhet och miljö. Inom EU gäller att tillverkaren själv är ansvarig för att en produkt uppfyller gällande säkerhets- och miljökrav. I vissa fall där produkterna kan innebära risk för liv, hälsa och miljö fordras kontroll av ett s.k. anmält organ. Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, SWEDAC, är nationellt ackrediteringsorgan samt ansvarar för kontrollfrågor enligt lagen om teknisk kontroll. SWEDAC bedömer huruvida de svenska anmälda organen har rätt kompetens. Huvudkontoret ligger i Borås, och har till viss del sina rötter i SP, Sveriges Provnings- och forskningsinstitut. Man har också kontor i Stockholm, vilket i huvudsak arbetar med SWEDACs myndighetsverksamhet.

I Sverige ansvarar de sektorsmyndigheter, som har tillsyns- och föreskriftsansvar för olika produktområden, för marknadskontrollen inom sitt produktområde. Denna ordning förutsätter att ansvariga tillsynsmyndigheter gör stickprov på de produkter som förekommer på marknaden. SWEDAC har samordningsansvar för marknadskontrollen och ansvarar självt för kontrollen av färdigförpackade varor och vätskor, icke-automatiska vågar, mätinstrument samt ädelmetallarbeten.

SWEDACs huvudsakliga arbetsområde är ackreditering av laboratorier, certifierings- och kontrollorgan. SWEDAC bedömer kompetens hos företag som sedan kan utföra analys, certifiering och kontroll i konkurrens på en marknad. Ackrediteringen innebär också att de tekniska kontrollformerna

inte skall utgöra handelshinder och att företag inte på nytt skall behöva kontrollera produkter eller tjänster vid export till annat land.

SWEDACs verksamhet inom marknadskontroll och legal metrologi bidrar till att konsumenter kan känna trygghet att de produkter som finns på marknaden uppfyller föreskrivna säkerhets- och miljökrav samt att vikt eller andra mått stämmer. Ackrediteringsverksamheten garanterar att de företag som utför analys, certifiering och kontroll har kompetens för att utföra sina uppgifter på ett rätt sätt.

2.1.3 Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöns utformning, både den fysiska, psykiska och sociala, har stor betydelse för människors hälsa. Förutom skador till följd av olycksfall, orsakar dåliga arbetsmiljöer sjukskrivningar på grund av belastningsskador, stress, oro mm. En god arbetsmiljö bidrar således verksamt både till människors säkerhet och välbefinnande samt minskar belastningen på samhälls-ekonomin.

Arbetsmiljöverket ansvarar för tillsynen av arbetsmiljön. Verkets övergripande mål är att minska riskerna för ohälsa och olycksfall i arbetslivet och att förbättra arbetsmiljön, fysiskt, psykiskt, socialt och organisatoriskt. Arbetsmiljöverket skall se till att lagstiftningen om arbetsmiljö och arbetstider efterlevs samt även vissa andra lagar med koppling till arbetsmiljön. Man ger också råd och anvisningar och informerar om arbetsmiljöfrågor.

Arbetsmiljöverkets tillsynsavdelning i Göteborg är huvudkontor i den västra regionen, vilken omfattar Västra Götaland och Hallands län. Lokalkontor i länet finns i Borås och Skövde. Inom tillsynsdistriktet finns 60 000 arbetsställen med anställda, 125 000 ensamföretagare, 775 000 anställda och ca 300 000 elever. Arbetsmiljöverket inriktar tillsynen på de arbetsställen där indikatorer visar att arbetsmiljön kan behöva åtgärdas.

Systematiskt arbetsmiljöarbete, belastningsergonomi och organisatoriska och psykosociala förhållanden prioriteras i den operativa tillsynen. En stor del av tillsynen riktas mot den offentliga sektorn, främst sjukvården, skolan och omsorgen. Där fokuserar man bland annat på mellanchefer och skolledares psykiska arbetsbelastning. Hot och våld inom psykiatrin är en av prioriteringarna inom sjukvården. Tunga lyft inom vård och omsorg är ett annat tillsynsområde. Socialsekreterarnas organisatoriska och sociala arbetsmiljörisker skall man också undersöka. Inom skolan koncentreras insatserna mot riskområden som hot, våld och mobbning och ergonomi vid datorarbetsplatser.

Sedan 2003 gäller Arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen även för fartygsarbete. Sjöfartsverket ger ut föreskrifter om arbetsmiljön i fartyg. Enligt Fartygs säkerhetslagen ska tillsynen av arbetsmiljön utövas av Sjöfartsverket i samverkan med Arbetsmiljöverket. Ett avtal om samverkan

har därför upprättats mellan de två verken. Avtalet reglerar främst tillsyn men även annan samverkan där verken har gemensamma intressen.

2.1.4 Arbetslivsinstitutet

Arbetslivsinstitutet har till uppgift att bedriva forskning, utveckling och kunskapsförmedling i arbetslivsfrågor. Målet för verksamheten är att genom ökad kunskap bidra till goda arbetsvillkor och effektiva organisationer.

Arbetslivsinstitutets forskning sker inom sex kunskapsområden:

- Arbetshälsa
- Arbetsmarknad
- Arbetets organisering
- Ergonomi och belastning
- Fysikaliska och kemiska hälsorisker
- Integrations- och utvecklingsprocesser

Arbetslivsinstitutets enhet i Göteborg arbetar med samspelet mellan människa, teknik och organisation och de effekter detta får för utveckling av organisationen samt medarbetarnas hälsa, säkerhet, välbefinnande och utveckling. Arbetet inriktas bl a mot följande områden av betydelse för folkhälsan:

- *Ergonomi*, där man studerar hur produktionsmodeller och rationaliseringar påverkar belastning på rörelseorganen.
- *Riskhantering och säkerhet* i arbetet handlar om hur individens säkerhet och säkerhetsbeteende påverkas av psykologiska och sociala faktorer i samverkan med teknik, organisation och ledarskap.
- *Arbetsorganisation*, där man studerar hur aktörer samverkar inom och mellan företag i produktutvecklingsarbete.

Huvuddelen av forskningen är inriktad mot industrin, och den industrirelaterade tjänstesektorn. Empirin hämtas i huvudsak från västra Sverige genom nära samarbete med företag och andra organisationer.

Enligt riksdagens beslut läggs Arbetslivsinstitutet ned den 1 juli 2007.

2.1.5 Statens institutionsstyrelse

Statens institutionsstyrelse (SiS) har i uppdrag att vårda ungdomar i åldern 12-21 år samt vuxna missbrukare. Vården sker oftast utan den enskildes samtycke med stöd av LVU (lagen om vård av unga), LVM (lagen om vård av missbrukare) samt SoL (socialtjänstlagen). SiS ansvarar även för verkställighet av straff för ungdomar i åldern 15-17 år som dömts för brott enligt LSU (lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård). Verksamheten bedrivs i nära samarbete med den kommunala socialtjänsten. SiS har ett 50-tal olika institutioner runt om i landet med tillsammans drygt 1000 platser. I Västra Götalands län har Statens institutionsstyrelse ett 10-tal behandlingshushen. Antalet platser är drygt 200.

I SiS uppdrag ingår att utöva tillsyn över verksamheten vid de institutioner som drivs av SiS. SiS bedriver även en omfattande forsknings- och utvecklingsverksamhet. Huvudkontoret är placerat i Stockholm.

2.1.6 Tullverket

Tullverket skall förhindra smuggling av varor, som kan orsaka smitta. Verket skall vidare verkställa beslut om importförbud vid utbrott av smittsamma sjukdomar bland djur. Några exempel på detta under senare år är utbrotten av mul- och klövsjuka, BSE (galna kosjukan) samt nu senast fågelinfluensa.

2.2 Skydd mot naturolyckor och extraordinära händelser

2.2.1 Räddningsverket

Räddningsverkets uppgift är att verka för att minska antalet olyckor och skapa ett säkrare samhälle. Man arbetar för att förbättra beredskapen vid störningar i viktiga samhällsfunktioner. Verket har också beredskap för humanitära insatser vid internationella katastrofer. Räddningsverkets centrala förvaltning finns i Karlstad.

Räddningsverkets verksamhet kan indelas i fyra ansvarsområden:

- Räddningstjänst, teknik- och metodutveckling
- Utbildning och information, bl a utbildning för kommunernas personal inom räddningstjänsten
- Tillsyn över räddningstjänsten, farligt gods, kemikaliehantering och brandfarliga och explosiva varor
- Internationell katastrofhjälp, och hjälp till återuppbyggnad

En viktig del i arbetet för ett säkrare samhälle är att erbjuda utbildningar, där teori blandas med realistiska övningar på verkets övningsfält. Utbildningsverksamheten är organiserad i ett Centrum för risk- och säkerhetsutbildning. Den praktiska utbildningsverksamheten äger rum vid Räddningsverkets skolor, varav en är belägen i Skövde. Där genomförs utbildningar inom brandkunskap, räddningskunskap, farliga ämnen, förebyggande, omhändertagande samt ledning. Utbildningarna vänder sig både till personer utan tidigare erfarenhet av räddningstjänst och till professionella yrkesutövare inom polis, tull, ambulanstjänst, kustbevakning, transportföretag etc. Räddningsverket har också ett ansvar när det gäller samhällsinriktat säkerhetsarbete (SSA). Där arbetar verket med att informera och ta fram utbildningar inom områden som äldresäkerhet, barnsäkerhet osv.

2.2.2 Statens Geotekniska institut

Statens geotekniska institut, SGI har ansvar för kunskapsuppbyggnad och förmedling av geoteknisk kunskap i Sverige. Institutet skall ge geoteknisk rådgivning till statliga myndigheter med koppling till miljö, infrastruktur, fysisk planering och byggande samt till branschens övriga aktörer. Verksamheten bygger på ett nära samspel mellan forskning, rådgivning och in-

formation inom markanvändning, markbyggande, naturresursplanering och miljövard.

Vid SGI:s kontor i Göteborg arbetar man inom myndighetens samtliga kompetensområden, med inriktning på Västsverige, men den regionala indelningen är inte strikt avgränsad till detta område. Beroende på den expertkompetens som finns vid kontoret kan man ta/få uppgifter även inom andra delar av Sverige.

Som ett särskilt mål skall SGI verka för att minska risken för skred, ras och stranderosion. SGI är bland annat remissinstans för kommunernas detaljplaner i Västra Götalands län. Institutet bistår även Statens räddningsverk vid översiktlig stabilitetskartering och vid behandling av ansökningar för förebyggande åtgärder mot ras, skred och översvämningar. SGI har också ansvar för övervakning av stabiliteten i Göta älvdalen och att bistå ansvariga instanser vid risk för eller inträffade ras och skred. Därutöver har SGI ett särskilt samordningsansvar för stranderosion med uppgift att verka för att minska skadorna av sådan.

2.3 Trafiksäkerhet

2.3.1 Banverket

Banverket bedriver ett brett säkerhetsarbete inom olika delar av järnvägssystemet. Ett projekt, som bedrivs ihop med Vägverket och som syftar till att öka säkerheten vid järnvägs korsningar är kampanjen "Chansa inte". Den riktar sig till fordonsförare och går ut på att få fordonsförare att inte försöka ta sig över järnvägs korsningar när bommarna är på väg ner. Under senare år har antalet olyckor och tillbud vid korsningar ökat. Ett annat säkerhetsproblem är personer som obehörigt befinner sig på spårområdet. Varje år dödas 80 – 90 personer på detta sätt.

Banverket skall tillsammans med Branschföreningen Tågoperatörerna och Föreningen Sveriges Järnvägsentreprenörer inrätta ett oberoende certifieringsorgan för personcertifiering, som skall ansvara för att kunna genomföra certifiering och utfärda körkort. För att få körkortet måste de anställda inom branschen klara de fastställda kraven, oavsett vilket järnvägsföretag eller spårrentreprenör man är anställd av.

Vid sidan av dessa säkerhetsåtgärder arbetar Banverket med att förebygga olyckor till följd av hjulskador, att öka säkerheten kring verkets elanläggningar, farligt gods mm. Man har också bildat ett sektorsråd för säkerhetsfrågor.

2.3.2 Luftfartsverket

Flygsäkerhet har högsta prioritet i Luftfartsverkets verksamhet. Landvetter flygplats arbetar efter ett flygsäkerhetsledningssystem, Safety Management System, som omfattar internationella krav och riktlinjer fastställda av den internationella luftfartsorganisationens högsta samarbetsorgan ICAO. Inom

ramen för det aktiva flygsäkerhetsarbetet deltar personalen genom att rapportera händelser som påverkat flygsäkerheten negativt. Sådana händelser utreds särskilt med syfte att finna bakomliggande orsaker för att med denna kunskap som grund vidta åtgärder för att förhindra upprepningar.

2.3.3 Sjöfartsverket

Inom trafiksäkerhetsområdet skall Sjöfartsverket ansvara för den svenska sjöräddningen samt verka för säkerheten ombord på svenska fartyg oberoende av farvatten. En central del av sjösäkerhetsarbetet utförs av Sjöfartsinspektionen. Inspektionen ska i sitt sjösäkerhetsarbete

- utarbeta normer och tillhandahålla kunskap avseende fartygs- och miljösäkerhet
- utföra säkerhetskontroller
- analysera olyckor och tillvarata erfarenheter inom inspektionsarbetet.

Fartyg som trafikerar internationellt vatten skall uppfylla kraven i de internationella konventionerna om sjösäkerhet och miljöskydd (Safety of Life at Sea, SOLAS) samt de nationella arbetsmiljöbestämmelser som gäller för fartygsarbete. För de nationella fartygen gäller svenska författningsbestämmelser och för vissa fartyg även EU- regler.

Sjöfartsinspektion

Göteborgs sjöfartsinspektionsområde finns med kontor i Göteborg. Inspektionsområdet omfattar Västra Götalands län, Värmlands län samt Hallands län norr om Halmstad. Inspektionsarbetet innefattar säkerhet och sjöfartsskydd ombord samt åtgärder mot föroreningar från fartyg. Man utför också inspektioner av svenska fartygsbyggen på utländska varv för att kontrollera att säkerhetsnormer, både för sjösäkerhet och för miljö, tillgodoses. Efter attacken i New York den 11 september 2001 har terroristskydd tillkommit som ett nytt moment i säkerhetsarbetet. Hamnar och fartyg skall skyddas från terroristattacker, vilket innebär att allt gods kontrolleras samt att fartygen skall ha terroristskyddsplaner ombord. Sjöfartsinspektionens tillsynsansvar omfattar även sådant sjöfartsskydd i hamnarna.

Inspektionen samverkar mycket med Kustbevakningen när det gäller kontrollverksamheten. Man har ett samarbetsavtal som stadgar vars och ens befogenheter. Man har också samverkan med Miljöskyddsförvaltningen i Göteborg, t ex beträffande tillsyn av restauranger ombord samt samarbetsavtal med Arbetsmiljöverket rörande arbetsmiljöbestämmelser.

Sjötrafikövervakning

Västkustens sjötrafikområde omfattar västkusten upp till norska gränsen samt längs Göta Älv upp till Göteborgs norra hamngräns, medan Vänerns sjötrafikområde omfattar landområdena runt Väneren. Övervakning och sjötrafikinformation utgår från en VTS-central (VTS = Vessel Traffic Service), som ansvarar för att rapporteringssystemen följs och som har en aktuell bild av sjötrafiken inom sitt område. Sjötrafikövervakningen bidrar till att förhindra kollisioner och grundstötningar och ökar därigenom säkerheten inom VTS-området. En uppgift är att förmedla information som rör

trafiksäkerheten, t ex förväntade möten, korsande fartyg, fel på säkerhetsanordningar, is- och väderleksförhållanden mm. Man ger också befälhavare ombord råd vid beslut om fartygets navigering i farleden.

En annan viktig faktor för sjösäkerheten är lotshjälpen. Inom de inre farvattnen, och i Göta Älv, råder lotsplikt, dvs fartygsbefälhavaren är skyldig att anlita lotshjälp. Syftet med lotshjälpen är att personer med god kännedom om och erfarenhet från de lokala sjöförhållandena bistår och planerar navigeringen den sista biten fram till hamnen, för att därigenom undvika olyckor som beror på bristande lokalkännedom.

2.3.4 Kustbevakningen

Kustbevakningen ansvarar för övervakning av sjötrafiken längs kusterna och i skärgårdarna. I takt med en intensivare trafik med fartyg och fritidsbåtar krävs insatser för att bl a motverka sjöfylleri och se till att sjötrafikbestämmelserna följs, särskilt under sommarmånaderna. Uppgifterna sker i nära samverkan med Sjöfartsinspektionen, Polisen, Tullverket, Järnvägsinspektionen och Räddningsverket.

2.3.5 Vägverket

Vägverkets trafiksäkerhetsarbete utgår från den skollvisionen, dvs målet att ingen människa omkommer eller skadas allvarligt i trafiken. De två främsta trafiksäkerhetsåtgärderna gäller hastighet och nykterhet i trafiken. För att nedbringa hastigheten har Vägverket under det senaste decenniet monterat automatiska hastighetsövervakningskameror längs ett antal drabbade vägsträckor i landet. I Västra Götalands län har ca 70 sådana kameraplatser upprättats. Åtgärden har lett till sänkta hastigheter, varför man under 2006 har satt upp nya kameror i länet. En del av dessa har ersatt gamla, men efter utbyggnaden finns ca 140 kameraplatser i Västra Götalands län. Huvuddelen av kamerorna sitter längs Rv 45 och E20.

För att minska antalet dödsolyckor, orsakade av alkohol i samband med bilkörning, driver Vägverket sedan några år projektet "Don't Drink & Drive" (DDD). Projektet vänder sig till ungdomar i åldern 15-24 år, framförallt unga män. Inom ramen för projektet har Vägverket finansierat en film "Länge Leve Livet", vilken visats i gymnasieskolor runt om i Sverige. I Västra Götalands län har filmen setts av ca 25 000 gymnasieungdomar.

Ett annat projekt, som drivs i samarbete med Polisen, kommunernas socialtjänst och beroendevården, erbjuder rattfyllerister hjälp med sina alkohol- eller drogproblem i samband med att man ertappas i en poliskontroll. Inom 24 timmar efter gripandet erbjuds man ett första samtal med socialtjänsten eller vårdgivare. Har man alkoholproblem erbjuds man behandling och rehabilitering. I Västra Götalands län ingår för närvarande 21 kommuner i projektet.

Vid sidan av hastighet och nykterhet riktar sig en väsentlig del av trafiksäkerhetsarbetet mot själva vägmiljön. Huvuddelen av alla vägbyggnadsprojekt innebär också att trafiksäkerheten förbättras, genom att flertalet ny-

byggnader inriktas mot mötesfria landsvägar. Under senare år har en del av väginvesteringarna avsett byggande av s k 2+1-vägar, dvs landsvägar med flexibla mitträcken, och där vägen omväxlande har en eller två filer i körriktningen. Andra trafiksäkerhetshöjande åtgärder är ombyggnad av korsningar, åtgärder vid vänstersväng och mötande trafik, trafikseparationsåtgärder etc. För närvarande pågår eller planeras ett 50-tal vägbyggnadsprojekt i Västra Götalands län.

Övrigt trafiksäkerhetsarbete omfattar bl a åtgärder för att öka användningen av reflexer, cykelhjälm, bilbälte etc.

2.3.6 Polismyndigheten

Polisen är en viktig aktör i arbetet för nollvisionen, dvs 0 döda eller svårt skadade i trafiken. Rikspolisstyrelsen har under 2006 tagit fram en nationell trafikstrategi för polisväsendet. En viktig fokusförskjutning i strategin är övergången från trafikövervakning till trafiksäkerhetsarbete. För att få effektivitet i trafiksäkerhetsarbetet och hantera den omfattning av kontroller och rapportmängder som krävs, ska alla poliser i yttre uniformerad tjänst delta.

I Polisens trafiksäkerhetsarbete ingår kontroller av fordonens skick, förarnykterhet, hastighet, körkortsinnehav mm. Det operativa ansvaret för trafikövervakningen handhas av Trafikpolisen, vilken ingår i länsordningspolisen. Prioriterade verksamhetsområden är hastighetsövervakning, nykterhetskontroller och bilbältesanvändning. Trafikpolisen övervakar främst trafiken på det statliga vägnätet och större genomfartsleder, medan övervakningen i stadsmiljö och bostadsområden sköts av närpolisen. Under 2005 anmäldes drygt 86 000 trafikbrott i länet, varav ca 33 000 hastighetsöverträdelser. Polisen genomförde ca 300 000 alkoholutandningsprov.

2.4 Miljöskydd

2.4.1 Luftfartsverket

Luftfartsverket skall bidra till att de nationella miljö kvalitetsmålen och luftfartspolitikens etappmål för en god miljö nås. Verket har koncernövergripande miljömål för buller, utsläpp av koldioxid, utsläpp till mark och vatten, resurseffektivitet och miljömedvetenhet. Landvetter flygplats bryter ner dessa mål till egna detaljerade miljömål.

Regeringen gav i slutet av 1990-talet Luftfartsverket i uppdrag att införa miljöledningssystem. För att säkerställa ett systematiskt arbetsätt i miljöfrågor ska därför varje koncernenhet införa och underhålla ett sådant. Hän-syn till miljön ska genomsyra varje del av verksamheten och vägas in i alla beslut. Göteborg Landvetter Airport är miljöcertifierat.

Verket genomför ett program för att minimera utsläppen från fossila bräns-len i den egna verksamheten och att transporter till och från flygplatsen blir miljömässigt acceptabla. Man har därför bl a tagit fram en strategi för hur

andelen kollektivresenärer till och från de statliga flygplatserna kan öka. Genom avgas- och bulleravgifter uppmuntras flygbolagen att använda mer miljövänliga flygplan. På Landvetter flygplats arbetar man med att effektivisera energiutnyttjandet på flygplatsen. Förbrukningen av fossila bränslen för uppvärmning och markfordonstrafik blev under år 2005 ca 40 procent lägre än 2003 års förbrukning. Strategin har varit att minska den totala energiförbrukningen och ersätta fossil olja med grön el och biobränslen.

LFV har också förbättrat kontrollen avseende miljöfarliga ämnen i verksamheten, effektiviserat avfallshantering samt ökat miljömedvetenheten bland annat genom miljöutbildning för all personal. Åtgärder har vidtagits för att bli hantera spillvatten och släckningsrester vid brandövningsplatsen.

Luftfartsverket har också genomfört isoleringsåtgärder i bullerexponerade fastigheter i flygplatsens omedelbara närhet.

2.4.2 Sjöfartsverket

Sjöfartsverket har ett sektorsansvar för sjöfartens miljöfrågor och för en ekologiskt hållbar utveckling inom det maritima området. Miljöhänsyn och resurshushållning ska genomsyra Sjöfartsverkets verksamhet och vägas in i samtliga beslut. Man skall främja utvecklingen av en effektiv och miljöanpassad sjöfart genom regelutveckling, tillsyn och opinionsbildning. Regler utvecklas i ett internationellt samarbete för att undvika att nationella särregler snedvrider konkurrensförutsättningarna.

2.4.3 Vägverket

Vägverket har det övergripande ansvaret för vägtransportsystemets miljöpåverkan. De svåraste problemen är koldioxidutsläppen, luftföroreningar och buller samt vägars intrång i natur- och kulturmiljö. Verket arbetar bland annat med att främja bränslesnålare bilar, alternativa bränslen, bullerskyddsåtgärder och miljöstyrning av byggnation, drift och underhåll. Man arbetar också aktivt med att främja alternativa transportsätt till bilen, såsom kollektivtrafik, cykling eller gång.

Vägverket Region Väst bedriver ett samarbetsprojekt med ett antal kommuner i Västra Götalands, Hallands och Värmlands län. Inom ramen för projektet anställer kommunerna informatörer med uppgift att informera om trafiksäkerhet och miljö. Arbetet sker via mediakontakter, arrangemang, informationsaktiviteter på företag och i föreningar, underlag för reseanalyser mm.

2.4.4 Banverket

Järnvägen är ett transportslag med förhållandevis låg miljöpåverkan. Den huvudsakliga miljöpåverkan utgörs av buller och påverkan på landskapet samt uttag och användning av material. Varje utbyggnad medför risk för konflikt med andra anspråk i naturen. Det kan gälla områden av intresse för t.ex. naturvård, kulturminnesvård, friluftsliv eller tätortsbebyggelse. Ett intrång kan ge barriäreffekter som påverkar både människor och djur.

Banverkets sektorsansvar innebär bland annat att Banverket ska initiera, planera och stödja tillämpad samhällsmotiverad forskning inom järnvägsområdet.

2.4.5 Sveriges Geologiska Undersökning

Sveriges Geologiska Undersökning, SGU, är central förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska beskaffenhet och mineralhantering. Vid SGU:s kontor i Göteborg finns kompetens inom jordartsgeologi, berggrundsgeologi, hydrogeologi samt marin geologi. Man har inget egentligt regionalt ansvarsområde, men arbetar huvudsakligen inom Västra Götalands, Hallands och Värmlands län. Förutom SGU:s ordinarie uppgifter arbetar man vid göteborgskontoret också med att avveckla statens oljelagringsanläggningar.

I SGUs arbetsuppgifter ingår att ansvara för samordning, uppföljning och rapportering av miljökvalitetsmålet ”Grundvatten av god kvalitet”. I det syftet arbetar SGU med att bygga upp en nationell databas för grundvattenförekomster och vattentäkter (DGV). Databasen utgör ett centralt verktyg för arbetet med Sveriges grundvatten. Förutom att samla sådan information som behövs för uppföljning av det nationella miljökvalitetsmålet om grundvatten, används informationen för arbetet med EGs ramdirektiv för vatten samt för miljöövervakning och internationell rapportering. Dessutom ska uppgifterna i DGV kunna utnyttjas som ett underlag i kommunernas mark- och vattenresursplanering.

På uppdrag av Naturvårdsverket deltar SGU i arbetet med övervakning av grundvatten. För att kontrollera grundvattennivåer genomför SGU regelbundna mätningar inom det sk grundvattennätet. Grundvattnets kvalitet undersöks genom provtagning i olika stationsnät inom Västra Götalands län. Förutom de vanligaste förekommande ämnena mäts halter av tungmetaller och kvicksilver i vissa stationer, medan organiska föreningar analyseras på utvalda platser vid enstaka tillfällen. Vid sidan av sådana återkommande mätningar genomför SGU också kartläggning av grundvattenmagasin, framförallt i befolkningstäta områden. I göteborgsområdet kartläggs grundvattnet i tio kommuner öster och söder om Göteborg. Motsvarande undersökningar pågår i delar av Skaraborg och Dalsland.

2.4.6 Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen arbetar för att landets skogar ska vårdas och brukas så att de ger en uthålligt god avkastning samtidigt som biologisk mångfald bevaras. Man arbetar också med att lyfta fram skogens värden för rekreation och friluftsliv, samt att öka medvetandet om skogens betydelse ur hälsosynpunkt. I produktionsmålet ingår att skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga skall bevaras. Skogen skall utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning skall ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar.

Västra Götalands län ingår i Skogsstyrelsens västra region, tillsammans med Hallands och Jönköpings län. De viktigaste uppgifterna är rådgivning i skogsfrågor, tillsyn av skogsvårdslagen, tjänster inom skoglig verksamhet, stöd inom naturvårdsområdet och inventeringsverksamhet.

Det nationella miljökvalitetsmålet "Levande skogar" innebär att en biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras. Skogen skall brukas så att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och i livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper skall skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden skall värnas. En uthållig ekologisk utveckling innebär att skogen bevaras och vårdas, dels som biotop i sig själv, men också som livsmiljö för många andra arter. Skogen är också viktig som koldioxidregulator.

2.4.7 Kustbevakningen

Utsläpp av föroreningar i havet, framförallt olja, är ett svårt miljöproblem. Kustbevakningen ansvarar för miljöräddningen till sjöss och arbetar för att skadorna vid utsläpp av farliga ämnen ska minimeras och för att naturen ska skyddas så långt det är möjligt. Man disponerar för detta ändamål specialutrustade miljöskyddsfartyg, varav fyra är stationerade i Västra Götalands län. Kustbevakningen övervakar också haven via satellit och från flygplan, vilket ger möjlighet att upptäcka oljeutsläpp i ett tidigt skede så att dessa kan bekämpas innan de når land.

Fr o m 1 juli 2006 har Kustbevakningen tillsynsansvar i hamnar, och har befogenhet att stoppa alla transportmedel i hamn för att kontrollera eventuellt farligt gods samt att hindra fortsatt transport från hamnar.

3 MYNDIGHETER MED UPPGIFT ATT FRÄMJA HÄLSOSAMMA LEVNADSVANOR OCH LIVSSTILAR

De dominerande dödsorsakerna i Sverige är sjukdomar till följd av rökning, övervikt och alkoholkonsumtion, vilka alla är relaterade till människors levnadsvanor och livsstilar. Att påverka människors tobaks- och alkoholvanor, liksom deras kost- och motionsvanor har därför synnerligen stor betydelse för folkhälsan.

3.1 Fysisk aktivitet

3.1.1 Myndigheten för skolutveckling

Ökad fysisk aktivitet bland elever ingår i läroplanerna för både det obligatoriska och det frivilliga skolväsendet. Myndigheten för skolutveckling ser detta som en del i arbetet med att utveckla goda lärmiljöer. Man har på regeringens uppdrag sammanställt en rapport som beskriver hur skolor på olika håll i landet arbetar för att främja elevernas fysiska aktivitet. De främsta medlen för detta är raster, skolgårdens utformning, lek, promenader, lektioner utomhus och dans. I det senare fallet genomförs för närvarande en kartläggning om hur skolorna använder sig av

dans för att stimulera fysisk aktivitet. Myndigheten för skolutveckling arbetar också med kostfrågor inom ramen för ett nationellt uppdrag om mat i förskolan.

3.1.2 Skolverket

Skolverket har granskat skolornas arbete kring fysisk aktivitet och funnit att en hög andel av grundskoleeleverna (> 90 procent) fått minst betyget Godkänt i ämnet Idrott och hälsa. Detta ämne är för övrigt det enda ämnet där pojkarna har högre betygsgenomsnitt än flickorna. Målen för hälsoundervisningen, däribland frågor om fysisk aktivitet, ingår i den inspektionsverksamhet som för närvarande pågår i länet.

3.1.3 Vägverket

Vägverket arbetar inom projektet "Hållbart resande" för att förändra människors resvanor. Det ökande bilåkandet är, förutom ett miljöproblem, också ett växande folkhälsoproblem. Därför arbetar Vägverket för att fler skall antingen gå, cykla eller åka kollektivt till arbetet. Även de som åker kollektivt rör sig genomsnittligt mer under färden till arbete eller skola än de som åker bil. Ca 30 procent av resorna till från arbete/skola är kortare än fem kilometer, och här ser Vägverket en stor potential för ändrade resvanor.

I Västra Götalands län bedriver Vägverket projektet "Cykelutmaningen", en friskvårds- och miljöinsats för anställda i länet. Projektet utarbetades och genomfördes för första gången år 2000 i samarbete med Vägverket och Trafikkontoret i Göteborg och har idag cirka 5000 deltagare.

Cykelutmaningen har som syfte att sätta cykeln i fokus som transportmedel i Västra Götaland. Ett delsyfte med projektet är att skapa en beteende- och attitydförändring vid valet av transportmedel, genom att motivera anställda att välja cykeln till, från eller i jobbet, vilket får både hälso- och miljöeffekter. Cykelutmaningen gynnar framförallt de individer som cyklar frekvent framför de som cyklar snabbast eller längst. Endast cykelresor till och från arbetet samt i tjänsten ger poäng.

Ett annat projekt som också har koppling till hälsa är "Barn på väg till skolan". Projektet är ett samarbete mellan Vägverket och Hållbar utveckling Väst och syftar till att stötta kommuner och trafikinformatorer i deras arbete med att få barn (och föräldrar) att ta sig till skolan på ett miljöanpassat och hälsosamt sätt, ofta via "vandrande skolbussar". Dessa utgörs av elever som promenerar till skolan tillsammans i större grupper. Genom projektet grundläggs tidigt aktiva rörelsemönster hos skolbarnen, vilket minskar risken för övervikt.

3.2 Tobak, alkohol och narkotika

3.2.1 Myndigheten för skolutveckling

Myndigheten för skolutveckling har, tillsammans med Folkhälsoinstitutet, på regeringens uppdrag utarbetat en rapport om alkohol- och narkotikaförebyggande arbete i skolan. Rapporten utgår från de tydliga samband som existerar mellan ungdomars sociala situation i stort och

alkohol- och narkotikavanor. Skolans arbete med att förebygga missbruk måste därför bygga på en dialog med det omgivande samhället och med föräldrarna. En meningsfull fritid, goda lärmiljöer i skolan och ett aktivt elevhälsoarbete är viktiga faktorer för att förebygga alkohol- och narkotikamissbruk, enligt rapporten.

3.2.2 Skolverket

Liksom ifråga om andra hälso- och livsstilsfrågor har skolan ett ansvar att undervisa eleverna om alkohol, narkotika och tobak (ANT). Skolverket har i undersökningar konstaterat att skolornas undervisning i detta avseende i alltför hög grad var fakta- och riskorienterad och tog alltför liten hänsyn till elevernas egna föreställningar och förhållningssätt till tobak, alkohol och narkotika. Skolorna saknade i stor utsträckning mål för undervisningen, och få rektorer utövade någon styrning. På grundval av de konstaterade bristerna utarbetade Skolverket ett stödmaterial till skolorna. Även målen beträffande ANT-undervisningen ingår i den inspektionsverksamhet som för närvarande pågår.